

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ
İÖ-OÖ-2019-YL-170

RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARINDAKİ TOPLUMSAL
CİNSİYET OLGUSUNUN İNCELENMESİ

Hazırlayan

Yeter Tomris SALMAN ERDEN

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Ayşe ÖZTÜRK SAMUR

AYDIN - 2019

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE
AYDIN

T.C.

AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

AYDIN

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

... / ... / 2019

Yeter Tomris SALMAN ERDEN

ÖZET

RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARINDAKİ TOPLUMSAL CİNSİYET OLGUSUNUN İNCELENMESİ

Yeter Tomris SALMAN ERDEN

Yüksek Lisans Tezi, İlköğretim Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ayşe ÖZTÜRK SAMUR

2019, 67 sayfa

Bu araştırma; okul öncesi çocuklarına seslenen resimli çocuk kitaplarındaki toplumsal cinsiyet olgusunun incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Kitaplar incelenmesi için nitel araştırma yöntemlerinden, doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırmanın örnekleme belirlenirken; 2017 yılı kasım ayında google arama motoruna “en çok satan resimli çocuk kitapları” ifadesi yazılmış, D&R, İdefix ve Kitap Yurdu ilk üç kitap satış sitesi olarak çıkmıştır. Ölçüt örnekleme yöntemi ile bu sitelerin 4-6 yaş olarak belirlediği ve en çok satanlar listesinde ilk 50’de yer alan 150 kitap seçilmiştir. 150 kitap incelendikten sonra, belirlenen ölçütlere uygun olduğu düşünülen toplam 27 kitap değerlendirmeye alınmıştır. Verilerin toplanmasında, “Resimli Çocuk Kitaplarındaki Toplumsal Cinsiyet Olgusu İnceleme Formu” kullanılmıştır. Araştırma verileri betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Araştırma sonucunda; incelenen kitaplarda kadın ve erkek kahramanlara birbirine yakın sayıda yer verildiği, kitapların kapak ve kitap isimlerinde toplumsal cinsiyete dair iletilerin yer almadığı görülmüştür. Kitaplarda yer alan resimlerde, metin içinde, kahramanların dış görünüşlerinde (kıyafetleri ve saç uzunlukları) cinsiyete yönelik betimlemelerin yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada kadın kahramanların, güç gerektirmeyen işlerde, erkek kahramanların ise güç gerektiren farklı meslek gruplarında resmedildikleri ve betimlendikleri görülmüştür. Kitapların, hem görsellerinde hem de metin kısmında, aile içi sorumluluğun daha çok kadında olduğuna dair betimlemelere rastlanılmıştır. Kitaplarda cinsiyetçi bir ifadeye rastlanılmamasına rağmen, hem görsellerinde hem de metin kısmında toplumsal olarak kadın ve erkeğe özgü kabul gören özelliklerin etkisi olduğu söylenebilir.

Anahtar Sözcükler: Resimli Çocuk Kitapları, Toplumsal Cinsiyet

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE SOCIAL GENDER IN PICTURE CHILDREN’S BOOKS

Yeter Tomris SALMAN ERDEN

Master’s Thesis, at Education

Supervisor: Doç. Dr. Ayşe ÖZTÜRK SAMUR

2019, 67 pages

This research; The aim of this study was to investigate the gender phenomenon in picture children's books addressed to preschool children. For the analysis of books, one of the qualitative research methods, document analysis was used. While determining the sample of the research; In November 2017, & best selling picture books for children yazılmış was written on google search engine, and D&R, İdefix and Kitap Yurdu became the first three book sales sites. With the criterion sampling method, 150 books were selected in the top 50 of the bestseller list of these sites as 4-6 years old. After examining 150 books, a total of 27 books which were considered to meet the criteria were evaluated. Data were collected using the “Society Gender Case Study Form in Illustrated Children's Books”. The data were analyzed by descriptive analysis method.

As a result of the research, it was seen that the books in which the male and female heroes were close to each other were not included in the cover and book names. In the works of the books, it is concluded that there are gender descriptions in the text of the heroes (clothes and hair lengths). In the study, it was seen that female heroes were depicted and depicted in different occupational groups requiring power, while male heroes were depicted in jobs that did not require power. Both the visuals and the text section of the books show that women are more responsible for family responsibility. Although there is no sexist expression of the books, it can be said that both the visuals and the text part have the effect of socially accepted characteristics of men and women.

Key Words: Illustrated Children’s Books, Social Gender

ÖNSÖZ

Bu araştırmanın resimli çocuk kitaplarında yer verilen karakterlere yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinin değerlendirilip tartışılarak, yazar ve yayınevlerinin toplumsal cinsiyet ile ilgili yeni fikirler geliştirmelerine ışık tutacağı; çocuklar için kitap seçimi yapan yetişkinlere kitapları farklı bir bakış açısında değerlendirebilmek adına farkındalık kazandıracağı umulmaktadır.

Bu tez çalışmasının gerçekleşmesi için yıllardır pes etmeden benimle ilgilenen, en sıkıldığım anlarda tekrar baştan başlamam için motive eden; bana benden daha çok inanan; akademik alandaki en büyük rol modelim; canım danışmanım Doç. Dr. Ayşe Öztürk Samur'a, bu süreçte her daim elimden tutan; çalışmamın sayısal kısımlarında desteklerini esirgemeyen canım eşim, hayat arkadaşım Ali Edip ERDEN'E,

Çalışmamda incelediğim kitaplarda emeği geçen tüm yazarlara ve çizerlere; en önemlisi de bugünlere gelmemi sağlayan; bana okumayı söyleyerek değil örnek olarak sevdiren canım babam Turgut SALMAN ile dualarını hiç eksik etmeyen her anlamda yükümü paylaşan, ben çalışırken kızıma gözü gibi bakan canım annem Fatma SALMAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Rektörlüğü ve Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimine EĞF-17029 kodlu bu tez projesine olan desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Son olarak, en büyük teşekkürüm elbette ki minik kızım Gökçen'e. Canım yavrum çalışmak için senden çaldığım tüm anne kız saatlerimiz için, ufacık halinle gösterdiğin inanılmaz olgunluğun ve sabrın için, en çekilmez sinirli yorgun anlarımda bile gözlerimin içine bakıp sıcacık gülümsemele verdiğin güç için, varlığınla hayatıma ve bana kattığın her şey için, bana anneliği yaşatıp çocuk ile ilgili çalıştığım bu alana farklı bir gözle de bakabilmemi sağladığın için en büyük iykim, can kuşum, canım evlatçım, canım çocuk sana çok ama çok teşekkür ederim. Umarım sana küçük de olsa bir hatıra bırakabilmişimdir. Çünkü bu çalışma sadece kelimelerden cümlelerden ibaret değildir. Bu çalışma sana ve bana ait en özel duygularla yoğrulmuştur.

Bu sebeptendir ki bu çalışma tamamen benden sana, annesinin can kuşuna, kehribarım Gökçen ERDEN'E ithaf edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ	xi
İÇİNDEKİLER	xiii
GÖRSELLER DİZİNİ	xv
EKLER DİZİNİ	xvii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	8
1.1. Resimli Çocuk Kitapları.....	8
1.1.1. Resimli Çocuk Kitabı Türleri.....	8
1.1.1.1. Erken dönem çocuk kitapları.....	8
1.1.1.2. Okumaya başlama dönemi kitapları	9
1.1.1.3. Yazısız resimli çocuk kitapları	10
1.1.1.4. Resimli öykü kitapları	10
1.1.2. Resimli Çocuk Kitaplarının Resimleme ve Fiziksel Özellikleri.....	11
1.1.3. Resimli Çocuk Kitaplarının İçerik Özellikleri.....	13
1.1.4. Resimli Çocuk Kitapları ve Çocuk Gelişimi İlişkisi.....	14
1.1.5. Çocuk Yayınlarını Kullanmada Aileye Düşen Görevler	15
1.2. Toplumsal Cinsiyet	16
1.2.1. Anneliğin ve Babalığın Toplumsal İnşası	18
1.2.2. Toplumsal Cinsiyet ile İlgili Kuramlar	20
1.2.2.1. Psikanalitik yaklaşım.....	20
1.2.2.2. Sosyo-biyolojik yaklaşım	21
1.2.2.3. Sosyal rol kuramı.....	22
1.2.2.4. Sosyal öğrenme kuramı	22
1.2.2.5. Bilişsel gelişim kuramı	23
1.2.2.6. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı	25
1.3. Toplumsal Cinsiyet İle İlgili Araştırmalar	26
2. BÖLÜM	31
2.1. Yöntem.....	31
2.1.1. Araştırmanın Modeli.....	31
2.1.2. Örneklem.....	31

2.1.3. Veri Toplama Aracı -Verilerin Toplanması	31
2.1.4. Verilerin Analizi.....	32
2.1.5. Geçerlik	32
2.1.6. Güvenirlik.....	33
3. BÖLÜM.....	34
3.1. Bulgular	34
3.1.1. “Resimli Çocuk Kitaplarındaki Kahramanlar En Çok Hangi Cinsiyet Özelliğini Taşımaktadır?” Alt Amacına İlişkin Bulgular.....	34
3.1.2. “İncelenen Resimli Çocuk Kitapların Kapak Resimlerinde/İsimlerinde Cinsiyete İlişkin Öğeler Bulunmakta Mıdır?” Alt Amacına İlişkin Bulgular	34
3.1.3. “İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarındaki Görsellerde Cinsiyete İlişkin Öğelerin Kahramanlara Yansıtılışı Nasıldır?” Alt Amacına İlişkin Bulgular	35
3.1.4. “İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Metinlerde Cinsiyete İlişkin Öğeler Kahramanlara Nasıl Yansıtılmaktadır?” Alt Amacına İlişkin Bulgular	43
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	49
KAYNAKLAR	59
EKLER.....	65
ÖZGEÇMİŞ.....	67

GÖRSELLER DİZİNİ

Resim 4. 1.	Gökçe Özgür Olmak İstiyor	35
Resim 4. 2.	Düşünce Okuyan Kız Noona.....	35
Resim 4. 3.	Tavşan ile Faresu	36
Resim 4. 4.	Düşünce Okuyan Kız Noana.....	36
Resim 4. 5.	Yağmurlu Bir Gün	36
Resim 4. 6.	Renkli Okul Güvenlik Eğitiminde	37
Resim 4. 7.	Gergedanlar Krep Yemez.....	37
Resim 4. 8.	Mabel ve Ben	38
Resim 4. 9.	Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor	38
Resim 4. 10.	Kaplanı Sakın Gıdıklama	39
Resim 4. 11.	Gökçe özgür Olmak İstiyor	39
Resim 4. 12.	Nokta.....	39
Resim 4. 13.	Gergedanlar Krep Yemez.....	40
Resim 4. 14.	Efe İle Ece Bayramlaşma	40
Resim 4. 15.	Babacığa Öpücükler	40
Resim 4. 16.	Efe ile Ece Bayramlaşma	40
Resim 4. 17.	Yiğitcan ve Cansu'nun Top Oyunu	41
Resim 4. 18.	Spindirella	41
Resim 4. 19.	Yiğitcan ve Cansu'nun Top Oyunu	42
Resim 4. 20.	Ayılar Kitap Okumaz	42
Resim 4. 21.	Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor	43
Resim 4. 22.	Akıllı Tilkinin Masalı.....	43
Resim 4. 23.	Mabel ve Ben	44
Resim 4. 24.	Mabel ve Ben	44
Resim 4. 25.	Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor	44
Resim 4. 26.	Reklamları Çizen Çocuk	45
Resim 4. 27.	Eyvah kalbim Kırıldı.....	45
Resim 4. 28.	Düşünce Okuyan Kız Noana.....	45
Resim 4. 29.	Yiğitcan ile Cansu'nun Top Oyunu	46
Resim 4. 30.	Yiğitcan ile Cansu'nun Top Oyunu	47
Resim 4. 31.	Ayılar Kitap Okumaz	47
Resim 4. 32.	Gergedanlar Krep Yemez.....	48

Resim 4. 33. Babacığa Öpücükler	48
Resim 4. 34. Baloncu Dede ve Üç Küçük Yaramaz.....	48
Resim 4. 35. Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor.....	48

EKLER DİZİNİ

EK 1.: Kitap Listesi	65
----------------------------	----

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın problem durumu, amacı, önemi ve sınırlılıklarına yönelik bilgiler verilmektedir.

Problem Durumu

Cinsiyet, tüm canlıların, bir türüne ait bütün üyelerinin anatomik ve fizyolojik açıdan bedensel tüm özelliklerini kapsar (San Bayhan ve Artan, 2011; Charlesworth, 2011). Toplumsal cinsiyet ise bir insanın doğduğu günden itibaren cinsiyeti doğrultusunda, kendisinden beklenen davranışların, toplumsallaşma ile o kişiye empoze edilmesi ile oluşur. Dünyaya kız veya erkek olarak farklı cinsiyetlerde gözlerini açan çocuklar; aile, çevre vb. etkenlerden cinsiyetlerine ait toplum tarafından kabul gören veya kabul görmeyen bazı davranışları öğrenmeye başlarlar. Çocukların öğrendikleri bu davranışlar tamamıyla toplumsal cinsiyet rolleri ile ilintilidir (Dökmen, 2006).

İnsanların varoluş biçimini bireyin yaşamı şekillendirir ve ana rahmine düştükleri andan itibaren içinde buldukları toplum onlara cinsiyet rolleri biçer (Kaçar, 2007). Çocuk, cinsiyetine göre; doğduğu andan itibaren ailesi tarafından yönlendirilir. Toplumsal cinsiyetin öğrenilmesi, çocuğun ilk sosyal çevresi olan aile bireyleri aracılığı ile oluşur. Kızlara pembe başta olmak üzere renkli kıyafetler giydirilirken, erkeklere mavi başta olmak üzere daha az renkli kıyafetler giydirilir. Oyuncak seçiminde de durum aynıdır. Kızlara daha çok ev işlerinde kullanılan eşyaların minyatürleri alınırken; erkeklere bedensel güç gerektiren oyuncaklar alınmakta, hatta aileler çocuklarını severken kız çocuklarını prensesim, uslu kızım; erkek çocuklarını aslan oğlum gibi ifadelerle sevmektedirler.

Çocuk toplum içindeki rolünü öncelikle aileden sonrasında ise okul ve sosyal çevresinden edindiği rol modellerden öğrenebilmektedir. Çocuklar ilk olarak ailedeki kadın ya da erkek figürlerini rol model alırlar. Sonrasında; eğitim hayatlarının başlaması ile birlikte çocukların ikincil bir sosyal çevresi oluşur. İkincil sosyal çevrenin oluşmasıyla bu süreç, çocukların sınıf arkadaşlarını, öğretmenlerini de rol model almalarına evrilir. Ayrıca çocuğun kitaplar, okulda eğitim gördükleri ders kitapları veya öykü kitaplarındaki karakterler de onlar için bir öykünme örneği teşkil eder. Tüm bu öğrenme sürecine teknoloji de eklendiğinde, süreç çocuk için mekanik, karmaşık ve yoğun bir öğrenme sürecine dönüşür (Kaçar, 2007; Topal, 2012; Yorgancı, 2008).

Bununla ilgili Yavuzer (2011) çocuğun ilk modellerinin ailede şekillendiğini, bunun zamanla yerini çevresel faktörlerden sayılan film ve kitap kahramanlarına bıraktığını söyler. Çocuğun, kendisine benzettiği olay kahramanlarının özellikleri kendisi tarafından daha kolay benimsenir. Çocuklar kitapta gördükleri anne, baba ve çocuk karakterlere öykünür ve kendisini bu karakterlerle kıyaslamaya başlar. Aynı şekilde çocukların günlük yaşantılarında gördükleri şeyleri, okudukları veya baktıkları kitaplarda görmek de hoşlarına gider. Örneğin; çocuk kitaplarında yer alan anne karakterinin sürekli işe gitmeden çocukla birlikte vakit geçirmesi, onunla tüm gün alışverişe veya parka gitmesi bundan bir 30 sene önce kabul görebilecekken; günümüzde çalışan anne çocukları için bu durum çocuğunüzülmesine yol açabilmektedir. Çünkü hayat şartlarının zorlaşması ile birlikte, çalışan anne-babaların çocukları ile sadece iş saatleri dışında vevatil günlerinde vakit geçirebildikleri düşünüldüğünde; çocuğun günlük yaşantısında gördüğü şeyleri kitaplarda görememesinin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Yani, çocuk niteliksiz bir kitapta yer alan ahlaki ve sosyal açıdan uygun olmayan kötü bir rol modelle özdeşim kurabileceği gibi (Şen, 2004: 77), aksine nitelikli bir kitapta yer alan olumlu rol modellerle özdeşim kurarak olumlu tutum inanç ve değerler oluşturabilir.

Edebiyatın bir eğitimci, bir dost, bir anne ve bir baba gibi, çocuğa toplumsal ve insani değerler kazandırmada, çocuğun gelişmesinde, yetişmesinde destek olduğu, hayatı keşfetmesinde, kendi dünyasını yaratmasında, etrafını ve insanları tanıyıp benimsemesinde önemli işlevler yüklediği de unutulmamalıdır (Alver, 2005). Bu durumda; ‘resimli çocuk kitaplarının’ çocuğun en duyarlı olduğu yıllarda, yaşamına girdiği söylenebilir. Her türlü olgu, kitaplar yoluyla çocuğa iletilebilir. Fakat önemli olan neyin iletileceği değil, nasıl iletileceğidir. Bu sebeple; çocuk kitaplarında yer alan kahramanların, kitabın temasının, konusunun, verdiği görsel ve dilsel mesajların, çocuğun tutum, inanç, değer ve davranış oluşturmada oldukça etkili olduğu unutulmamalıdır ve kitapların bu açılardan titizlikle hazırlanmaları çok önemlidir (Çatalcalı, 2004: 102). Basılmış olan her çocuk kitabının nitelikli olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Bu nedenle, çocuğa uygun niteliklerdeki kitabın, çocukla buluşturulması için dikkat edilmesi gereken bazı hususlar olduğu göz ardı edilemez.

Okul öncesi dönem çocuklarının, kitap seçimi konusunda yetişkin desteğine ihtiyaç duyduğu bu dönemde; çocukların ne tarz kitapları okuduklarının yanı sıra bu kitaplara nasıl ulaşıldığı konusu da önem arz etmeye başlar. Kitap seçiminde çocuğun ilgi alanı ve kişisel

özellikleri gibi değişkenlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Kitapların çocuk gelişimindeki etkisi düşünüldüğünde, çocuklar için kitap seçmenin önemi ortaya çıkmaktadır. Kitap seçiminde, kitabın metin kısmı kadar, kitapta yer alan görsel imgelere de oldukça önemlidir. Çünkü görsel imgeler kişiler üzerinde daha kalıcı etki bırakmakta ve görsellerle verilen mesaj daha etkili olabilmektedir. Bunun için çocuklar için seçilecek kitapların çok yönlü olarak değerlendirilmesi ve buna göre seçilmesi. Çocuklar, işlenmemiş bir cevher olarak düşünüldüğünde, onların iyi birer bireye dönüşmeleri yönünde desteklenmeleri açısından dikkate alınması gereken birçok etken gibi onları eğitecek, yönlendirecek, hayal dünyalarını zenginleştirecek kitapların seçilmesi büyük önem taşımaktadır.

Yetişkinler tarafından çocuklar için alınan kitaplar yaklaşık on sene öncesine kadar kitapçılardan, kırtasiyelerden ve halk kütüphanelerinden alınırken, günümüzde internet kullanımının yoğunlaşması ile birlikte ortaya çıkan e-ticaret uygulamaları kapsamındaki kitap satın alma siteleri yetişkinler açısından ilk tercih edilen yollar olmaya başlamıştır (Erbaşlar ve Dokur, 2016). İnternet ve sosyal medya kullanımı ile birlikte kişilerin bilgiye ulaşmak için ilk olarak internete yöneldiği ve bu durumun en basit bir çocuk kitabını seçmek için bile değişmediği, kişilerin internetteki arama motorlarına yazdıkları anahtar kelimeler ile en çok satanlar listelerine tıklayıp, liste doğrultusunda kitap seçtiği de yadsınamaz bir gerçektir (Kırcova, 2012). İnternette kitap seçmenin hem olumlu hem de olumsuz yönleri olabilir. Çocuk için kitap seçen birey (aile veya öğretmen...), kitabı sadece son satanlar listesinde yer aldığı için satın aldığı; kitabın çocuğa uygunluğuna dair, hiçbir kriteri incelemeyen satın almış olur. Bunu yanı sıra internetteki kitap satan sitelerde, yer alan kullanıcı yorumları, kitap hakkında yapılan açıklamaları ve puanları dikkate alınarak nitelikli kitap seçebilmek de mümkün olabilir. Böylece, kişi zamandan tasarruf ederek, istediği niteliklerdeki kitaba kolaylıkla ulaşabilir. İnternette alınan kitapların niteliklerine yönelik, araştırmacılar tarafından yapılan incelemeler, çok satanlar listesinden alınan kitaplar hakkında bilgi edinilmesini sağlayabilir.

Resimli çocuk kitapları ve toplumsal cinsiyet konusu ile ilgili yapılan; alan yazın taramasında da; yapılmış olan araştırmaların (Akyol, 2012; Anderson ve Hamilton, 2005; Gümüšoğlu, 2008; Kaynak ve Aktaş, 2017; Köseler, 2009; Pektaş, 2015; Rollas, 2017) büyük çoğunluğunun kütüphanelerde veya okul öncesi eğitim kurumlarının kitaplıklarında yer alan resimli çocuk kitapları üzerinde yapıldığı ve internette kitap satışı yapan sitelerin çok satanlar listelerindeki kitaplar üzerine çalışmaların çok az olduğu görülmüştür. Son yıllarda internette

kitap satışı yapan sitelerin, çok satanlar listelerinin kitap seçiminde etkili olduğu düşünüldüğünde, internette kitap satışı yapan sitelerin, çok satan resimli çocuk kitapları listeleri üzerinde yapılacak olan çalışmaların, konu ile ilgili yeni bilgiler sunabileceği ve yapılacak olan araştırmalar için yeni ufuklar açabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; okul öncesi çocuklarına seslenen resimli çocuk kitaplarındaki toplumsal cinsiyet olgusunun incelenmesidir.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Resimli çocuk kitaplarındaki kahramanlar en çok hangi cinsiyet özelliğini taşımaktadır?
2. İncelenen resimli çocuk kitaplarının kapak resimlerinde/isimlerinde cinsiyete ilişkin öğeler bulunmakta mıdır?
3. İncelenen resimli çocuk kitaplarındaki görsellerde cinsiyete ilişkin öğelerin kahramanlara yansıtılışı nasıldır?
  - a) dış görünüş (saç uzunluğu, aksesuar, kıyafetler)
  - b) meslek
  - c) aile içi sorumluluk dağılımı
  - d) oyun ve oyuncaklar
  - e) duygusal özellikler
  - f) birlikte olduğu kahramanların cinsiyet özellikleri
4. İncelenen resimli çocuk kitaplarında yer alan metinlerde cinsiyete ilişkin öğeler kahramanlara nasıl yansıtılmaktadır?
  - a) dış görünüş (saç uzunluğu, aksesuar, kıyafetler)
  - b) meslek

- c) aile içi sorumluluk dağılımı
- d) oyun ve oyuncaklar
- e) duygusal özellikler
- f) birlikte olduğu kahramanların cinsiyet özellikleri

Araştırmanın Önemi

Çocuk kitapları, toplumun kültürel ve toplumsal değerlerini yansıtır. Yazar, var olduğu toplumun değerleriyle beslenir ve bu değerler olumlu ya da olumsuz bir şekilde olduğu gibi okuyucuya sunar. Özellikle; kitaplardaki kahramanların çevresiyle yaşadıkları, toplumca benimsenen ya da karşı çıkılan değerler, hedef kitle olan çocuğa yansıtılır. Bu nedenle çocukların gelişiminde edebi eserler büyük öneme sahiptir. Yaşam boyu sürecek olan öğrenmelerin temellendirildiği okul öncesi dönemde; çocuklara hitap eden kitaplar, çocuğa özdeşim kurabileceği modeller sunar (Yavuzer, 2011). Bu açıdan bu modeller, çocuğun ileriki dönemde sosyalleşebilmesi; yaşadığı topluma ve içinde bulunduğu kültüre daha iyi uyum sağlayabilmesi; okul hayatına daha rahat adapte olabilmesi ve arkadaşlık kurabilmesi açısından önem arz etmektedir.

Kitap kahramanlarıyla özdeşim kuran çocuklar, çocuk kitaplarında yansıtılan kadın ve erkek rollerini kendisine model alır. Bu sebeple; kız ve erkek çocuklarının, kitaplarda gördükleri kadın ve erkek rolü sosyal yaşamlarının biçimlenmesinde, cinsel kimlik gelişimlerinde ve toplumsal cinsiyet kimliklerinin algılanmasında önemli rol oynamaktadır (Gönen, 1998). Ayrıca; çocuklar, kitaplar sayesinde soru sormayı, eleştirmeyi ve irdelemeyi öğrenirler. Özellikle soyut kavram gelişimini henüz kazanmamış okulöncesi çocuklarının cinsiyet, üreme, cinsellik gibi konularda yönelttikleri sorulara yanlış cevap vermekten korkan, ne diyeceğini bilemeyen yetişkinler için kitaplar mükemmel bir kurtarıcıdır.

Öte yandan; çocuk kitapları, kadın ve erkeğe yönelik ataerkil kültürün önelediği durumların çocuklarla buluşmasına aracılık edemez. Başka bir söyleyişle, çocuk kitaplarındaki erkek karakterlerin sürekli olarak başarılı, zeki, çalışkan, güçlü, etkin, cesur, baskın, kendinden emin, hırslı, mantıklı olarak gösterilmesi; kadın karakterlerin edilgen, bağımlı, duygusal, alçak gönüllü, anlayışlı, güçsüz, utangaç, durumundan memnun, hassas, fiziksel görünüm olarak çekici ve cinsel nesne olarak gösterilmesi (Macionis, 2011), çocuk okurun, kadın ve erkek cinsiyetine yönelik algısını, bu anlayışla biçimlendirebilir. Çünkü

erkeğin güçlü, etkin ve baskın olarak sunulması, erkeği yüceltirken; kadının güçsüz edilgen ve bağımlı olarak gösterilmesi, kadını aşağılamaktadır. Böylelikle çocuk edebiyatı yapıtlarında, çocuk okurun, erken dönemden başlayarak kadına ve erkeğe yönelik algısı olumsuz bir biçimde yönlendirilebilir. Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında yer alan kadın kahramanların sürekli mutfakta yemek yaparken ya da iş yaparken gösterilmesi, çocuk okura, kadın ve erkeğin toplumsal rollerinin bu biçimde olduğunu düşündürebilir. Bununla birlikte, kişileştirilmiş bir aslan karakterin erkek ya da kişileştirilmiş bir ceylan karakterin kadın olarak betimlenmesi, aslana özgü niteliklerin (cesur, güçlü, baskın vb.) erkeğe, ceylana özgü niteliklerin (güçsüz, edilgen, hassas vb.) kadına yüklenmesine neden olabilir. Bu nedenle, çocuk kitapları, çocuk okura toplumsal rollerini sezinletirken kadın ve erkeğe eşit bir anlayışla yaklaşmalıdır (Arslan, 2010:25). Bu kadar hassas bir konunun her çocuk kitabından dikkate alındığını söyleyebilmek mümkün değildir. Bu noktada, çocuklar için kitap seçimini üstlenmiş olan yetişkinlere, önemli bir görev düşmektedir.

Yetişkinler tarafından çocuklar için alınan kitaplar daha önceleri kitapçılardan, kırtasiyelerden ve halk kütüphanelerinden alınırken, internet kullanımının yoğunlaşması ile birlikte ortaya çıkan, e-ticaret uygulamaları kapsamındaki kitap satın alma siteleri, daha çok tercih edilmeye başlamıştır (Erbaşlar ve Dokur, 2008). Teknolojik alanlardaki gelişmelerle birlikte, kişilerin bilgiye ulaşmak için ilk olarak internete yöneldiği ve bu durumun en basit bir çocuk kitabını seçmek için bile değişmediği, kişilerin internetteki arama motorlarına yazdıkları anahtar kelimeler ile en çok satanlar listelerine tıklayıp, liste doğrultusunda kitap seçtiği de yadsınamaz bir gerçektir (Kırcova, 2012).

Resimli çocuk kitaplarını inceleyen çalışmalar bulunmasına rağmen, resimli çocuk kitapları ve toplumsal cinsiyet konusu ile ilgili internette satılan kitapları inceleyen, çalışmaya rastlanılmamıştır. İnternette kitap satışı yapan sitelerin, çok satan resimli çocuk kitapları listeleri üzerinde yapılacak olan bu çalışmanın, konu ile ilgili yeni bilgiler sunabileceği ve yapılacak olan araştırmalar için yeni ufuklar açabileceği düşünülmektedir.

Sayıtlar

Araştırma kapsamında incelenen 150 resimli çocuk kitabının; Türkiye genelinde en çok tercih edilen ve çocuklara ulaşan, resimli çocuk kitaplarını temsil ettiği varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılıkları şu şekildedir:

1. Araştırma, incelenen 150 resimli çocuk kitabı ile sınırlıdır.
2. Araştırma, D&R, İdefix ve Kitap Yurdu sitelerinde 2017 Kasım-2018 Kasım ayları arasında yayınlanan en çok satan kitaplar listelerinde yer alan, sitelerin 4-6 yaş olarak belirlediği çocuk kitapları ile sınırlıdır.
3. Araştırma, kullanılan “Resimli Çocuk Kitaplarındaki Toplumsal Cinsiyet İnceleme Formu”ndan elde edilen verilerle sınırlıdır.

Tanımlar

Resimli Çocuk Kitapları: Resimli çocuk kitapları, kapsadıkları konuları veya ileteceği mesajları yazıdan çok resimle anlatmaya çalışan kitaplardır (Temple, Martinez, Naylor ve Junko, 1998:171).

Toplumsal Cinsiyet: Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğin bir birey olarak yer aldıkları toplumdaki statülerini, rollerini, görev ve sorumluluklarını, ayrıca toplumun da bireye bakış açısını, algılarını ve bireylerden beklentilerini kapsar (Sancar, Acuner, Üstün ve Bora, 2006).

1. BÖLÜM

Bu bölümde resimli çocuk kitapları, türleri, resimleme ve fiziksel özellikleri, içerik özellikleri, resimli çocuk kitaplarının çocuk gelişimi ile ilişkisi, çocuk yayınlarını kullanmada aileye düşen sorumluluklar, toplumsal cinsiyet, anneliğin ve babalığın toplumsal inşası, toplumsal cinsiyet ile ilgili kuramlar ve toplumsal cinsiyet ile ilgili araştırmalar yer almaktadır.

1.1. Resimli Çocuk Kitapları

Resimli çocuk kitapları, vermek istedikleri iletileri daha çok resimlemeler yoluyla yapan, metnin büyük ölçüde resimlerle tamamlandığı kitaplardır (Temple, Martinez, Naylor ve Junko, 1998:171).

Sutherland'a göre (Aktaran: Jalongo, 2004), bu kitapların en belirgin yanları kolay ve karmaşık olmayan bir olay örgüsünün olması, az sayıda ve çocuğun kolay kavrayabileceği kavramlardan oluşması, sade, dolaylı olmayan bir dille yazılması ve metni tamamlayan nitelikte resimlemelere sahip olmalarıdır. Resimli kitaplar, resimlemelere yazıdan daha çok yer veren kitaplardır. Resimli kitaplar, hem görsel hem duyuşsal olarak çocuğun zihinsel gelişimine ve duyuşsal gelişimine etki etmektedir (Gönen, 1998). Çocukların, hayatlarında büyük bir yer kaplayan resimli kitaplar, onların tüm gelişim alanlarına önemli katkılar sağlar. Resimli kitaplar çocukların her defasında farklı bir ayrıntıyı görmesi, anlaması ya da kavraması bakımından en çok tercih edilen ve sevilen türlerdir. Çocuklar, okuma yazma bilmedikleri için bu kitaplardaki resimlerin kendilerine gösterilip bununla ilgili kısa hikâyeler anlatılmasından çok keyif alırlar (Gönen, 1986).

1.1.1. Resimli Çocuk Kitabı Türleri

Temple vd. (1998:174) resimli çocuk kitaplarını; dört ana kategoriye ayırmışlardır. Bunlar:

1.1.1.1. Erken dönem çocuk kitapları

Erken dönem çocuk kitapları: Okul öncesi eğitimde özel ve önemli bir yeri olan okul çağından önceki çocukların yararlanması için hazırlanan kitaplardır. Bu dönemdeki çocuklar ilk kez kitaplarla bağ kurmaya başlar. Bu sebeple, bu dönem kitaplarına erken dönem çocuk

kitapları ismi verilmektedir. Erken dönem çocuk kitaplarında, çocuğun önceden bilip aşına olduğu veya yeni tanımaya başladığı objelere sıklıkla yer verilir. Bu kitaplarda yazı-metin bulunmayabilir. Çoğu şeyin resimle anlatılmaya çalışıldığı bu kitaplarda; resimlemelerde çarpıcı ve net hatlar kullanılır (Tanju, 2010).

Çocuğun veya bebeğin tek başına elinde rahatlıkla tutabileceği boyutlarda; yerine göre çiğnenmeye, emilmeye katlanmaya dayanacak şekilde iyi kalite malzemelerden yapılırlar. Bu dönem çocuklarına hitap eden çocuk kitapları arasında, oyuncak kitaplar ve kavram kitapları da örnek olarak sunulabilmektedir (Temple vd., 1998:174).

Oyuncak kitaplar; kitap olarak görselliğe hitap etmelerinin yanı sıra çocukların oyun yoluyla diğer duyularını da uyarmak üzere çeşitli özellikler ile tasarlanmışlardır. Ayrıca; 1-3 yaş grubuna yönelik olmaları ebeveyn eşliğinde oynanmalarını ve okunmalarını zorunlu kılmaktadır. Bu da oyuncak kitapların; kitabın pek çok faydasının yanında çocuk ve aile etkileşimini arttırması açısından önemli bir özelliği olarak vurgulanabilmektedir (Öztürk Samur, 2015).

Bu dönemdeki kavram kitaplarına baktığımızda önceliği bilgi iletimine verdikleri; diğer bir deyişle “Bu nedir?” sorusuna yanıt oluşturduklarını görmekteyiz. Bu kitaplar, çocuğa herhangi bir şeyi resimler yoluyla anlatarak bu anlamda büyük kolaylık sağlar (Temple vd., 1998:177). Kavram kitaplarında ise; metin biraz daha öne geçmektedir. Fakat bu kitapların seslendiği çocuk grubu da henüz okuma yazma bilmediğinden en önemli kısımları hala resimlemeleridir (Zengin ve Zengin, 2007).

1.1.1.2. Okumaya başlama dönemi kitapları

Okumaya başlama dönemi kitapları, yetişkin rehberliğinde okunmalarına rağmen, çocuğun interaktif katılımını gerektirir. Bu kitaplar; çocukların hikâyeyi dinlerken geçen hayvan ismine yönelik hayvanın taklidini yapması; kitapta geçen nesnelere sesini taklit etmesi gibi sözel katılım gerektirir. Ya da kitapta geçen metne göre çocuğun elma toplar gibi yapması, kanguru gibi zıplaması da fiziksel katılımının gerekliliğini örnekler niteliktedir. Bu kitaplarda; bir önceki gruba kıyasla daha ayrıntılı metin ve resimlemeler mevcuttur. Bu da çocukların hem sözel, hem de fiziksel olarak çevrelerindeki olayları veya objeleri daha rahat algılayıp organize etmelerini sağlar (Temple vd., 1998:179).

Bu dönem kitaplarında, metin daha fazla önemli hale gelmeye başladığından; konular çocukların kolay anlayacağı şekilde belirlenmeli ve belli bir örüntü içerisinde hikâye özelliği taşıyacak şekilde tasarlanmalıdır. Resimler hikâye ile uyumlu ve kitabın verdiği mesaj çocukların bilgisini pekiştirecek nitelikte olmalıdır. Bu yaştaki çocuklar, bu kitapları ellerinden düşürmeyecekleri için, kitabın ciltlemesinin ayrıca üzerinde durulmalı; kitabın çabuk yıpranmayacak malzemelerden oluşturulması gerekmektedir (Zengin ve Zengin, 2007).

1.1.1.3. Yazısız resimli çocuk kitapları

Yazısız resimli çocuk kitapları, sadece resimlerden oluşan kitaplar olarak tanımlanabilmektedir. Bütün hikâye, hikâye ile uyumlu bir şekilde sıralanmış resimlemeler ile anlatılır. Bu sebeple yazısız resimli çocuk kitaplarındaki resimlemeler büyük önem teşkil eder. Bu kitaplarda herhangi bir yazı kullanılmadığı için; ilk bakışta daha basit ve okul öncesi döneme yönelik gibi görünebilirler. Ancak; akıllıca kurgulanan olayları ve ustaca kullanılmış dil anlatım özellikleriyle okul öncesi dönem üstü çocuklara seslenen kitaplar da bulunmaktadır (Öztürk Samur, 2015). Temple vd. (1998: 179) belirttiği üzere de; yazısız kitaplar bu özellikleriyle tüm yaş grubu çocukların, dil ve anlatım yeteneklerini geliştirmelerine katkı sağlarlar.

1.1.1.4. Resimli öykü kitapları

Resimli öykü kitapları, genelde okumayı yeni öğrenen çocukların okuma becerilerini geliştirmeye ve onlara okumayı sevdirmeye yönelik hazırlanırlar. Genellikle ilköğretim döneminde kullanılan bu kitaplar, çocukların okumayı ve yazmayı yeni öğrendiği döneme denk geldiğinden; özellikle içerik açısından okul öncesi dönem kitaplarına oranla daha zengin bir içerikle oluşturulurlar (Zengin ve Zengin, 2007).

Bu dönemdeki çocuklar, okul öncesi gruba göre kitaba daha uzun süre yoğunlaşabilirler. Bu sebeple, resimli çocuk kitapları okul öncesindeki sade öykü ve masalların aksine daha ayrıntılı hikâyelerden oluşur (Samur, 2015).

Ayrıca, resimli kitaplar ayrıntılı içerikleri sayesinde çocukların bakış açılarını genişletip farklı vizyonlar kazanmalarını sağladığı için; çocuklar tarafından en çok tercih edilen türlerdendir (Şirin, 1994). Bu sebeple; bu dönem kitaplarındaki konuların eğlenceli, ilgi çekici ve sürükleyici olması çok önemlidir. Hikâyelerde zaman ve mekân uyumu olmalıdır. Yalın

bir anlatımla yazılması gereken bu dönem kitaplarındaki cümleler tek yüklem içermelidir (Gürler ve Üçdoğruk, 2007). Ayrıca, çocukların etraflarında gördükleri şeyleri resimlerde tanıyabilmeleri adına, kitaplardaki resimlemelerin canlılıkla çizilmesi gerekir (Gönen, 1998).

1.1.2. Resimli Çocuk Kitaplarının Resimleme ve Fiziksel Özellikleri

Resimli çocuk kitaplarının resimleme ve fiziksel özellikleri; şekil, boyut, cilt, kapak, kâğıt, sayfa düzeni, punto ve resimlerden oluşmaktadır. Kitapta ilk fark edilen özelliklerden biri şekildir. Küçük çocuklar, farklı şekillere sahip kitaplara ilgi duyarlar. Metnin ve resmin, kitabın şekline uygun hazırlanması, dikkat edilmesi gereken noktalardan biridir. Farklı büyüklüklerde olan resimli çocuk kitaplarından; minyatür veya küçük boyutlu kitaplar çocukların kitapları bireysel olarak kullanabilmeleri açısından uygundur. Küçük boyuttaki kitaplar çocuğun tek başına kullanabilmesi ve rahatça kitabı elinde tutabilmesi açısından çocuğun sahip olma, benim diyebilme duygusunu da tetiklediği unutulmamalıdır (Şirin, 1994). Normal ve büyük boyutlu kitaplar ise, çocuğun rahatça görebileceği, yetişkinin rahatça okuyabileceği ve kucağa sığabilecek kitapların bir gruba okunması; yani okul öncesi kurumlarda kullanılması bakımından uygundur (Tür ve Turla, 1999). Çocuğun değişken ruh hali, farklı boyutlardaki kitapları okumaktan ve elde etmekten yanadır (Şimşek, 2002). Çocuğun hızla değişen ilgi ve gereksinimlerine, uygun farklı boyutlarda kitaplarla karşılık verebilmek; onların kitaba ilişkin ilgilerini sürekli kılmak açısından oldukça önemlidir (Sever, 1995).

Öte yandan; resimli kitapların fiziksel veya dış yapı dayanıklılığını belirten diğer bir önemli nokta da ciltleme şeklidir (Güleç ve Geçgel, 2005). Dikişle yapılan ciltlemeler, çocuk kitaplarında sağlam ciltlemenin en iyi yollarından biridir (Gönen, 1998). Kitabın çabuk dağılmasını engellemek ve kitabın ömrünü uzatmak açısından çok önemlidir. Plastik tutkal, telli cilt veya spiral cilt de bir diğer ciltleme yöntemlerindedir. Fakat bu yöntemler kitabın çabuk dağılmasına sebep olacağından çocuğu kitaptan soğutur. Dolayısıyla çocuk için uygun değildir (Tür ve Turla, 1999).

Çocuk kitaplarının kapakları, kitapta işlenen tema ile ilgili çocuklara ipucu vermektedir (Sipe, 2001). Bu sebeple; çocuk kitaplarının dış kapakları, kitabın konusuyla uyumlu ve çocukların ilgisini çekecek şekilde olmalıdır (Kıbrıs, 2000). Ayrıca; okumayı öğrenmemiş olan okul öncesinde çocukların ilgisini çeken ilk uyarının kitap kapağı olduğu da unutulmamalıdır. Kitabın kapağında kullanılan renkler, çocukların ilgisini çekecek canlı

renklerden seçilmelidir (Şimşek, 2002). Ayrıca; çocuk kitaplarının kapaklarının dayanıklı olmasına da dikkat edilmelidir. Kitap kapağı kalın mukavva veya bezden olmalıdır (Gönen, 1986). Sağlam kalın Bristol kartondan hazırlanmış kapağın yırtılmasını önlemek için üzerine lak veya selefon kaplanmalıdır (Sever, 1995). Öte yandan; kapağın üzerinde konu, yazar ve yayıncı adı, yayım yılı bulunmasına dikkat edilmeli ve dış kapakta yer almayan bilgiler, iç kapakta yer almalıdır.

Çocuk kitaplarında çok parlak ve kalın kuşe kâğıdın kullanılmaması, parlama yapmayacak şekilde mat kâğıtların kullanılması ve kâğıt dokusunun pürüzsüz olması gereklidir. Sayfaların kolaylıkla açılabilmesi için ikinci hamur ya da daha az parlak birinci hamur kâğıt kullanılmalıdır (Kıbrıs, 2000). Resimli çocuk kitaplarında satır arası boşluklar, normal ve normalden daha geniş aralıklı olarak düzenlenmelidir. Satır aralarının sıkışık olması, satırların takip edilmesini zorlaştıracığı için kitapların sayfa düzenine dikkat etmek gerekir.

Ayrıca; okul öncesi dönemdeki çocuklar için punto büyüklüğünün 12-36 arasında değiştiği; 24,22,20 punto ile oluşturulan kitapların daha uygun olacağı söylenebilir. Okumaya yeni başlayan çocuklar için ise, 18,16,14 punto kullanılabilir. Çocukların yaşları büyüdükçe, kitaplarda kullanılan punto da küçültülebilir (Öztürk Samur, 2015). Yazım kuralları ve noktalama işaretleri de, dikkat edilmesi gereken noktalardan biridir. Uzun cümlelerin ifade edilmesi, duygu ve ünlemlerin anlaşılması açısından noktalama işaretleri mutlaka kullanılmalıdır. Ayrıca resimli kitaplarda dil bilgisi kurallarına da dikkat edilmesi gerekmektedir (Güleç ve Geçgel, 2005).

Kaya'ya (2006) göre resimli çocuk kitaplarında yer alan resimlerin sahip olduğu özgün dil kitap içeriğinin kalıcı olmasına; resimlerin sahip olduğu nitelik de çocuğun güzele ilişkin duyarlılık oluşturmaya yardımcı olacaktır. Buna istinaden, resimler bir sanat değeri taşımalı ve kitap metni ile uyumlu olmalıdır (Kıbrıs, 2000). Çünkü; anlatımdan kopuk olan resimler, çocukta anlam karmaşası yaratabilir. Çocuk kitapta gördüğü resimden yetişkin yardımı olmadan anlam çıkartabilmelidir. Ayrıca, resimlerde ayrıntıya ne kadar yer verildiği de önemli noktalardan biridir. Kitaplarda, metindeki olayla çocuğun ilişki kurabilmesine yardım edecek, sade bir resimleme yer almalıdır ve kitaptaki karakterlerin özellikleri resimlerde doğru bir şekilde belirtilmelidir (Tür ve Turla, 1999).

1.1.3. Resimli Çocuk Kitaplarının İçerik Özellikleri

Resimli çocuk kitaplarının içerik özellikleri; tema, konu, karakterler, dil ve anlatımdan oluşmaktadır (Güleç ve Geçgel, 2005). Tema, kitabı yönlendiren ana düşünce olarak tanımlanmaktadır (Russell, 1991). Konu ise; bu düşünce ve duyguların oluşmasında etkili aracı konumundaki hallere verilen addır. Yani bir öykünün teması arkadaşlığın önemi iken, konusu bir grup sınıf arkadaşının başından geçenler olabilir. Tür ve Turla (1999); temanın kolay ve anlaşılır olmasını savunmaktadır. Çocuk kitaplarında çocuklarda değer yargılarını oluşturacak temalara yer verilebilir (Kıbrıs, 2000). Çocuk kitaplarında işlenen temalar, çocukların neden-sonuç ilişkisi kurabilmeleri ve esnek düşünceleri konusunda onları desteklemeli ve çocuklarda öğrenme isteği uyandırmalıdır (Güleryüz, 2013).

Çocuk kitaplarında yer alan konular ise; gerçekçi ve çocuğun günlük yaşamıyla bağlantılı olmalıdır (Yalçın ve Aytaş, 2002). Bu durumda çocuk kitabı yazarlarının konu seçimini yaparken çocukların ilgi alanlarını, ruhsal özelliklerini, beklentilerini, düşüncelerini ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmaları gereklidir (Tür ve Turla, 1999). Çocuk yaşamındaki olayların bütünü kitaplarda konu olarak kullanılabilir. Çocuk edebiyatında konu, çocuğu metnin anlam evrenine çeken, çocuğun kitap ile ilişkisini sağlayan bir değişkendir. Ele alınan konular, çocuğun ilgi ve gereksinimleri ile ilişkilendirildiği ölçüde anlam kazanır. Yazarın metni oluştururken, “Ben ne hakkında söz söyleyeceğim?”, “Yazımda neyin üzerinde duracağım?” sorularına vereceği yanıtlar, metnin yaratılması süreci için bir çıkış noktası olmalı, çocuklara özgü bir yaşam durumunun kurgulanmasına fırsat vermelidir (Sever, 2007).

İyi bir çocuk kitabında, yer alan kahramanlar da oldukça önemlidir. Bu karakterler, insan, hayvan, canlı veya cansız bir nesne olabilirler. Bu karakterlerin durum, davranış, düşünce ve konuşmaları ile farklılık yaratmaları, tutarlı ve gerçekçi olmaları gerekmektedir. Ayrıca, çocuk kitaplarında yer alan karakterler, çocukların gelişim düzeylerine uygun bir şekilde geliştirilmelidir (Güleryüz, 2013). Çocuklar karmaşık bir yapıyı kavramakta güçlük çekebilecekleri için, çocuk kitaplarında yer alan karakterlerin sayısı çok fazla olmamalı ve yardımcı karakterler ana karakterlerin özelliklerinden yola çıkılarak anlatılmalıdır. Çocukların kahramanları belirgin özellikleriyle hatırlaması açısından bu durum çok önemlidir (Yalçın ve Aytaş, 2002).

Okul öncesi dönemdeki çocuklar için hazırlanan kitaplarda, yazarın kullandığı dil ve anlatım biçimi önem kazanmaktadır. Resimli kitaplarda, türkçeden iyi örneklerin sunulması

çocukların ana dillerini öğrenmelerini kolaylaştıracaktır (Tür ve Turla, 1999). Çocuklar, yalın ve duru bir anlatımdan zevk alırken, günlük dilde çok kullanılmayan sözcük ve deyimleri anlamada, uzun ve karmaşık paragrafları okumada zorluk yaşayabilir. Çocuk kitaplarında, sade bir dil kullanılarak; dilimizin anlatım gücünden yararlanıldığını gösteren örnekler verilmeye çalışılmalıdır. Bu bağlamda yazarın; hitap ettiği kitlenin dil gelişim özelliklerini bilmesi; yazarın anlatım ve yazım gücünü olumlu yönde etkiler (Şirin, 1994). Dilin acemice kullanıldığı; Türkçenin kurallarına özenle uyulmadığı, yapay, tekdüze anlatımın yeğlendiği, dilsel savrulukların gözlendiği kitapların; çocukları okuma eyleminden uzaklaştıracağı unutulmamalıdır. Bu nedenle anne, baba ve eğitimciler çocukların düzeylerine uygun nitelikli kitaplar seçmeyi temel sorumluluk olarak benimsemelidir (Sever, 2003).

Çocuk kitaplarının, okunabilirliğini sağlayan bir diğer önemli özellik de plandır. Kurgulanan olaylar, anlamsal bir tutarlılık içinde, gereksiz ayrıntıdan arındırılarak anlatılmalıdır. Olayların ortaya çıkışı, gelişmesi, sonuçlandırılması arasında anlam bütünlüğü sağlanmalıdır. Kurgusunda sıkça geriye dönüşlerin ve birbiriyle ilişkisi olmayan olayların yer aldığı kitapların, çocuklar tarafından istekle okunmayacağı unutulmamalıdır. Çocuk edebiyatı yapıtlarında, merak öğeleriyle çocuğun ilgisini canlı tutmak da çocuk okurun kurgulanan olaylara inanabilmesi, olayın içine çekilebilmesi açısından çok önemlidir (Sever, 2003).

1.1.4. Resimli Çocuk Kitapları ve Çocuk Gelişimi İlişkisi

Çocuğun gelişiminde ve okul öncesi dönemde en önemli adımların atıldığı 0-6 yaş döneminde, kitaplar çocuğun gelişiminde oldukça büyük yer kaplamaktadır (Yener, Gülaçtı ve Kandemir, 2006). Bu yaşlarda, kitaplar çocukların öğrenmelerine katkı sağlamanın ötesinde; okumayı sevmeleri açısından da büyük önem arz eder. Tanju'ya (2010) göre, kitaplar sadece okul öncesi veya okul çağında değil; bebeklik döneminden itibaren kullanılabilirler. Çünkü bebekler bile kendilerine gösterilen kitaptaki resimlere bakabilir; duyduğu sesleri taklit edebilir.

Resimli çocuk kitapları, renkli ve canlı yönleriyle çocuğa keyif vermesinin yanında, bu kitaplar ile kurulan ilişkiler çocuğun daha sonraki yaşlarda, okumayı sevmesi açısından da epeyce gerekli materyallerdir. Bu kitaplar, salt resimler eşliğinde çocuğun merak dürtüsünü güdüleyip; çocukları hayal etmeye teşvik ederek; sürekli yeni bir şey öğretebilecek niteliktedirler. Ayrıca; bebeklikten itibaren çocukların hayatında bulunan resimli çocuk kitapları; çocuğun hem kendini hem de çevresini daha rahat algılaması adına da ipucu verir.

Bunun yanında; çocuk kitaplarının çocukların; sevme ve sevilme, ait olma, değişme ve estetik ihtiyacı gibi ihtiyaçlarını karşılamalarına da yardımcı olduğu söylenebilir. Öte yandan; çocuk kitaplarının çocuğun, kendininkinden başka yaşamları, insanları tanımlarını sağlaması ve böylece çocuğun kültürel bilincinin artmasına imkân sağladığı da unutulmamalıdır (Yağcı, 2007).

Nodelman ve Reimer'e (2003) göre, nitelikli çocuk kitapları; çocuğun kavrama yeteneğini geliştirmeli, yazın ilkelerinin iyi örneklerini göstermeli ve hayal dünyasını genişlemesine olanak sağlamalıdır. Ayrıca karakterler ile özdeşim kurmalarına, dil ve anlatım becerilerini geliştirmelerine ve çocuğun farklı konularda bilgi edinmeye ve bunun için araştırma yapmaya yönelmesinde katkı sağlayacak nitelikte olması beklenmektedir. Nitelikli çocuk kitapları; çocukların sözcük dağarcığını desteklemek, yanlış olan bilgilerini değiştirmesi için olanak sağlar, empati yeteneğinin gelişmesine katkı sağlar, kültürel farkındalık yaratır ve parça-bütün ilişkisini anlamasına yardımcı olur.

Tüm bu sebeplerden dolayı, çocuk kitapları bebeklikten itibaren çocukların eğitiminin önemli bir kısmını kapsamaktadır. Çünkü; çoğu aileler ve eğitimciler çocukların kitap okuma alışkanlığının küçük yaşlardan itibaren kazanıldığının farkındadır. Dolayısıyla; henüz okuma yazma bilmeyen çocuklara alınacak resimli çocuk kitapları; çocukların okuma sevgisi gibi pek çok olumlu davranışı kazanmaları için atılacak en uygun adımlardandır.

1.1.5. Çocuk Yayınlarını Kullanmada Aileye Düşen Görevler

Anne ve babalar; çocuk ve kitap arasındaki ilişkinin oluşmasındaki ilk bağlantıdır. Çocuklar, okul öncesi dönemde doğrudan kitap seçiminde aktif rol oynamazlar. Rengi, şekli ve kapağı gibi sebeplerle, ilgilerini çeken kitaplara yöneldiklerinde, kararı yine ailelerin verdiği yadsınamaz bir gerçektir. Çocuklar, anne baba tarafından seçilen kitaplarla geçirdikleri bu yaş dönemini 6-13 yaş arasına doğru bırakırlar ve kendi kitaplarını tamamıyla kendileri seçmek isterler. Çocukların kitaplar ile bağlantı kurması ve tanışması için birçok yer mevcuttur. Okul kütüphaneleri, kitapevleri, sınıf kitaplıkları, kitap fuarları vb. gibi yerler örnek olarak gösterilebilir. Bu noktada, asıl önemli olan kitapla tanışma serüveninin, çocuklar için bilinçli bir şekilde organize edilmesi (okuma saatleri, fuar etkinlikleri vs.) çocuğun kitap seçimi konusunda yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan öncelikle anne ve babaların kendisini çocuk edebiyatı alanında geliştirmesi önem arz etmektedir (Yağcı, 2007).

Dökmen (2004), çocukların kitap seçimi veya okuma alışkanlığı açısından gelişiminin en önemli basamağının, aileyi görerek veya model alarak gerçekleştiğinin üzerinde durmuştur. Yani, çocuklarının okuma alışkanlığı kazanmasını isteyen ebeveynler öncelikle kendileri kitap okumalıdır. Bunun yanı sıra; ailelerin anne karnından itibaren çocuklarına sık sık, yüksek sesle kitap okumaları gerekmektedir. Çocuğun kendine ait odasında bir kitaplığının olması, çocukların harçlıklarıyla kitap almaya teşvik edilmesi, evde tüm aile için okuma saatlerinin planlanması, okunulan kitaplar hakkında sohbet ortamının oluşturulması gibi etkinlikler de okuma alışkanlığı kazandırılmasında oldukça önemli yer tutmaktadır (Bamberger, 1990; Çıkla, 2005).

1.2. Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyeti tanımlayabilmek için, öncelikle cinsiyet kelimesinin tanımını bilmek gerekmektedir. Cinsiyet, bireyin biyolojik varlığına yönelik söylenen bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet ise, kişinin biyolojik varlığına toplumun yüklediği anlamlardır. Bu anlamlar üzerinden, kişilerin davranışlarında istenilen bazı beklentiler de toplumsal cinsiyet tanımında kullanılabilir. Bu sebeple “cinsiyet” denilince anlaşılan tek bir anlam olmadığından, bu ayrımı sağlamak amacıyla İngilizcede sex ve gender terimleri kullanılırken; Türkçede ise cinsiyet ve toplumsal cinsiyet terimleri kullanılmaktadır (Kalaman ve Mikail, 2014).

Toplumsal cinsiyet kavramı, ilk olarak 1968 yılında Robert Stoller tarafından ortaya atılmış olup ve Sex and Gender (Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet) isimli çalışmasıyla bu kavram literatüre kazandırılmıştır. Ayrıca literatüre kazandırılan bu kavram, “kadınlık” ve “erkeklik” durumlarını birbirinden ayırmak için kullanılmıştır (Akbalık, 2013).

Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeğin bir birey olarak yer aldıkları toplumdaki statülerini, rollerini, görev ve sorumluluklarını, ayrıca toplumun da bireye bakış açısını, algılarını ve bireylerden beklentilerini de kapsar (Sancar, Acuner, Üstün ve Bora, 2006). Cinsiyet doğumla belirlenirken, toplumsal cinsiyet, içinde yaşanılan kültür tarafından belirlenmektedir. Toplumsal cinsiyet farklılığı, biyolojik cinsiyet gibi doğa tarafından oluşmadığı; sosyal yapılandırma ile meydana geldiği için değiştirilmesi mümkündür. Toplumsal cinsiyet Giddens’a göre (2008), “toplumsal olarak kurulmuş eril ve dişil kavramlarıyla bağlantılıdır ve bireyin biyolojik cinsiyetinin doğrudan bir sonucu olmak zorunda değildir.”

Dökmen'e (2006) göre ise, toplumsal cinsiyet kavramı, kadının ve erkeğin sosyal olarak belirlenmiş kişilik özelliklerini, rol ve sorumluluklarını ifade etmektedir. Bir başka deyişle, toplumsal cinsiyet toplumun algısıyla şekillenen; kadın ve erkek için biçilmiş rollerdir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet algısı kadın ve erkeklerin sosyal yaşama katılımını, nüfusun oranını, görünürlüklerini ve temsil ettikleri kesimi de büyük ölçüde etkilemektedir. Yani, cinsiyetin algılanma biçimi, toplumsal cinsiyet rollerini şekillendiren, önemli bir unsurdur, şeklinde tanımlanabilir (Öngen ve Aytaç, 2013).

Cinsiyetin toplumsallaşması süreci, doğumla başlar. Bebeklerin sahip oldukları cinsiyeti öğrenmesi, bir bakıma farkında olmadan gerçekleşir. Çocuklar, kendilerini cinsiyetleri odağında adlandırmadan önce; sosyal çevrelerinden sözel olmayan çeşitli işaretler alır. Örneğin; kadın ve erkeğin giyiniş tarzı, saçlarındaki farklılıklar bebeğin algılarının oluşmasında etkin rol oynar. Aynı şekilde oyuncaklar, kitaplar ve televizyon programları da çocuğun toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algısını şekillendirir. Dolayısıyla çocuklar, biyolojik cinsiyetlerine uygun davranışları zamanla öğrenirler ve içselleştirirler (Giddens, 2008).

Toplumsal cinsiyet; "Biyolojik veraset temelinde toplumsal yaşam dinamiklerinin belirleyiciliğinde sosyal verasetin inşa ettiği bedenleri" (Bayhan, 2013:153) üreten kültürel süreçleri de ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet temel olarak iki yaklaşım temelinde değerlendirilmektedir. Bu yaklaşımlar biyolojik determinizm ve sosyal inşacılık olarak adlandırılmaktadır. İnsan varlığını, biyolojik ve genetik yapı ile kromozom sayısına bağlı olarak açıklayan yaklaşıma, biyolojik determinizm denir. Doğuştan gelen biyolojik özellikler üzerine inşa edilen bu yaklaşımın, toplumsal yaşamda karşılığı kadınlık ve erkeklik temsilleri açıklanmaktadır. Biyolojik deterministler, erkek ve kadın özelliklerinin köklerinin, kromozom farklılıklarında, hormonların farklılıklarında ya da erkekleri ve kadınları birbirinden ayıran diğer bazı doğal karakteristiklerde olduğunu ileri sürmektedirler" (Bayhan, 2013:154). Erkeklerin, fiziksel olarak kadınlardan daha güçlü kas yapısına sahip oldukları ve bu nedenle tarihsel olarak da avcılık, toplayıcılık işlerinin erkekler tarafından yapıldığını; kadının da doğurganlığı nedeniyle evde ve çocuk bakımından sorumlu kişi olarak toplumda var olduklarını tanımlar. Cinsiyeti biyolojik bir varoluş olarak tanımlayan bu görüşe göre, toplumsal cinsiyet; değiştirilemez ve kesin, doğuştan gelen kaderimiz olarak tarif edilmektedir. Dolayısıyla bu bakış açısı toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini de normalleştirmektedir.

Sosyal inşacılık olarak tanımlanan bir diğer görüş ise; kültürel süreçlere bakarak toplumsal cinsiyetin esas belirleyenin toplumsal anlamlar bütünü ve iktidar ilişkileri olduğunu iddia etmektedir. Simone de Beauvoir'ın 1949'da yazdığı "İkinci Cins: Kadın" isimli kitabı ve feminist literatürün mottosu haline gelen "kadın doğulmaz kadın olunur" tespiti kadınlık ve erkekliği toplumsal bir inşa süreci, toplumsal yaşamın bir sonucu olarak tanımlamaktadır (Aktaran: Uncu, 2019).

Yine sosyal inşacılık görüşüne göre; "toplumsal cinsiyet, kadın erkek ilişkilerinin biyolojik temellerinden farklı, fakat onunla bir biçimde ilintili toplumsal bir kategori olarak tanımlanır. Bu görüş doğrultusunda; toplumsal cinsiyet kavramının kadınların ve erkelerin üzerine yapılandırılan bu kategorisel ayrışmaları, kadınlarla erkekler arasındaki bazı temel biyolojik farklılıklardan türeten cinsiyetçi ideolojinin elinden biyolojik determinizm silahını aldığı söylenebilir" (Savran, 2004: 234).

1.2.1. Anneliğin ve Babalığın Toplumsal İnşası

Toplumsal dilde anne; bakan, besleyen, çocuğu koruyan, büyüten, evde kalıp çocuklara şefkat ve sevgi gösteren ebeveyn; baba ise eve ekmek getiren, kural koyan, aileyi koruyan, evin ihtiyaçlarını dışarıda karşılayan otoriter ebeveyn olarak tanımlamıştır (Alver, 2012: 289). Buna istinaden; geleneksel kalıp yargılar çerçevesinde yazılmış resimli çocuk kitaplarında da çocuk ile beraber birincil olarak resmedilen veya metinde bahsedilen karakterlerin genellikle anne olarak tanımlandığı; babanın ise annenin yardımcısı gibi ikincil olarak resmedilip ev dışında çalışan eve para getiren karakter olarak tanımlandığı görülmektedir. Bu sebeple anneliğin ve babalığın toplumca nasıl algılandığı; değişen zaman içinde bu kalıp yargılarda meydana gelen değişimlerin de resimli çocuk kitaplarına nasıl yansıtıldığının belirlenmesi gerekmektedir (Rollas, 2017).

Erkek egemen sistem, ev kadınlığının en temel kadınlık temsili olarak algılandığı bir döneme işaret ederken kadının olması gereken, doğru mekânı da ev olarak tanımlamaktadır. Çalışan kadın ve anne olmak birbiriyle çatışan kavramlar olarak algılanmakta, bu sebeple kadınların payına sıcak yuvanın sevecen bekçiliği rolü biçilmektedir. Ayrıca toplumsal iş bölümü basitçe bir görev paylaşımı veya hayatın yükünün eşit olarak paylaşılması anlamına gelmemekte; kadınların payına hep daha fazlası düşmektedir (Bora, 2012: 35).

Babalık, aile reisliği olarak ifadesini bulurken; aynı zamanda hanede baskıya işaret eden bir konum olarak anlam kazanmakta ve ezme ezilme ilişkilerinin en açık hali bu alanda

karşımıza çıkmaktadır (Rollas, 2017). Evli olmak, başlı başına erkek için bir iktidar alanına sahip olmak anlamı taşımaktadır. “Babalık sorumluluk olduğu kadar aynı zamanda çocukların ve dolayısıyla onları doğuran kadının üzerindeki haklarla tanımlanan bir sosyal ve hukuki konumdur. Kısaca babalık, aile piyasası ve devlet arasındaki ilişkiler ile şekillenen ve bütün bu alanları birbirine bağlayan ailede geçim sağlayan piyasada çalışan ve devletin karşısında aile reisi olarak konumlanan bir toplumsal pratik bir dolayım yoludur” (Sancar, 2009: 121).

Tüm bunların ötesinde; yeni nesil annelik kavramı toplumsal cinsiyetin dayattığı bu rollerin tartışılmasını neredeyse zorunlu kılmaya başlamıştır. Genç, zayıf, şık, eğitilmiş, çekici anneler organik beslenme ve yeni çocuk bakım trendleri ve modasıyla anneliği güzel ve çekici bir şemsiye altına almaktadır (Öztañ, 2015). Annelik blogları, yeni moda annelik argümanlar, şık bebek grubu malzemeleri, trend biçimler ile annelik moda halini almaktadır. Artık bütün anneler; organik ve doğal beslenmenin, çocuk gelişiminin ve pedagojisinin bilincinde birer ikon model, post feminist algının “çocukta yaparım kariyerde” sloganıyla toplumda var olma çabasına girmiştir. Zaten bu annelerin; hem güzel hem akıllı ve bilgili kadınlar olarak; toplumsal kadınlık rolleriyle uyumlu ve özgür olunabilir algısıyla kadına dair her alana dokunurken anneliğe de dokunmaması olanaksızdır (Bora, 2014).

Ayrıca, post feminist algının güzellik yerine doğallık, akıl ve bilgi ile donattığı kadın karakteri anneliği de doğal, organik ve güzel bir alana hapsetmektedir. Emzirmenin, doğal doğumun, çocuklar için tüm doğal yaşamın öncelikle amaç olduğu yapılanma kadını da annelikle barışık, anneliği yaşanması en mükemmel deneyim olarak tanımlamakta, mutlu, özgüvenli bir yerde konumlandırmaktadır. Annelik görevleri artık sadece bedensel ve duygusal bakımla sınırlı değildir. Aynı zamanda; çocuğun psikolojik, sosyal ve entelektüel gelişimine de dikkat edilmesi gerekmektedir. Annelik bugün geçmişin aksine tam mesaili bir çalışma demektir (Badinter, 2011: 119).

Hem çocuk, hem kariyer yapma hedefiyle hayatın her alanında var olma mücadelesi yürüten kadınlar, bu sıkışmışlık arasında hem çalışan hem de en başarılı anneler olmaya çalışmaktadırlar. Annelik, duygular arasında sadece bir duygu olabileceği fikrinden çok uzak biçimde; yapılması, olunması, başarılması gereken bir ideal kadınlık temsili olarak tanımlanmaktadır (Atabek, 1999). Hem anneliği, hem çalışmayı, hem güzel olmayı başarıyla yapmak; günümüz modern kadının olmazsa olmazıdır. Beyaz yakalı kadınlar, annelik sayesinde sahip olacakları prestiji bir kariyer olarak tanımlayarak; bu temsili de yerine getirmeye çalışmaktadırlar. Ve hepsini büyük bir özveriyle, güzellik ve moda kriterlerini de

göz ardı etmeden, çocuğun gelişim kriterlerini de takip ederek başarmaya çalışmaktadırlar. Tesadüfe bakın ki bütün gelişmiş ülkelerde iyi annenin sosyo-kültürel profili aynıdır. Otuz yaşın üstündedir, yüksek sosyo-profesyonel zümreye mensuptur, bir mesleği vardır, sigara içmez, doğuma hazırlık kurslarına katılır ve doğum iznini olabildiğince uzun tutar” (Badinter, 2011: 96).

1.2.2. Toplumsal Cinsiyet ile İlgili Kuramlar

1.2.2.1. Psikanalitik yaklaşım

1930’lu yıllarda, toplumsal cinsiyet kimliğinin ortaya çıkışında en etkili ve en çok tartışılan kuram Sigmund Freud’un kuramı sayılmaktadır (Onur, 1997). Kişilik gelişimine ilişkin ilk kuramcı olması itibariyle, toplumsal cinsiyetin gelişimi konusundaki ilk açıklamalar da Freud’un görüşlerine dayanmaktadır. Freud, bebeklik döneminden itibaren toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmaya ve gelişmeye başladığını, daha sonraki oral, anal, fallik, gizil, latent ve genital dönemleri sağlıklı geçiren kişilerin ileriki yaşantılarında da sağlıklı bir kişiliğe sahip olabileceğini vurgulamaktadır. Bu evrelerin sağlıklı geçirilmemesi durumunda, bireyin cinsiyet rolü çatışmasına bağlı olarak ruh sağlığını kaybedebileceğini belirtmektedir (Kavuncu, 1987).

Freud’un kuramına göre, insanın kişilik gelişimini tamamladığı bu beş psikoseksüel dönem şu şekilde ayrıntılanabilir:

- Oral Dönem (0-1 yaş)
- Anal Dönem (1-3 yaş)
- Fallik Dönem (3-6 yaş)
- Latent Dönem (6-11 yaş)
- Genital Dönem (11- 13 yaş) (Dal ve Eroğlu, 2009).

Freud’un bu psikoseksüel gelişim kuramına göre, bireyin kişiliğinin gelişiminde ilk üç dönemin daha belirleyici olduğu ve bu dönemlerin bireyin doğumundan altı yaşına kadar olan dönemi kapsadığı görülmektedir. Pre-genital dönemler olarak da adlandırılan bu ilk üç dönemde; kişiliğin asıl temellerinin atıldığı söylenebilir. Psikoseksüel gelişimin doğumdan sonra başladığını ifade eden Freud; bireyin cinsiyet rolünü dört ile altı yaşlarında benimsediğini yani fallik dönemde gerçekleştiğini ve yedi yaşlarında ise yaşadığı psikolojik krizlere bağlı olarak cinsiyet rollerinin geliştiğini söylemektedir (Çınar, 2013).

Freud, çocukların maruz kaldığı cinsiyet rolleriyle ilgili imgelerin ve ifadelerin onların toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmasında etkili olduğunu söylemektedir. Fast'ın (1990) da belirttiği üzere, bu üç dönemin ilki, çocuğun doğumuyla başlar ve bu dönem kız ve erkek çocuklarının cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rolleri aynı algıladıkları dönemdir. İkinci dönemde ise, çocuklar artık kadın ve erkek arasındaki farklılıkları kavramakta olup ve beş yaşından itibaren de cinsel kimliklerini oluşturmaktadırlar. Son dönem olan ödipal dönemi ise, üç ve altı yaşlarındaki kız ve erkek çocuklarının aynı cinsiyetindeki ebeveynini gözlemleyerek; kendi cinsiyet rollerinin temellerini attıkları dönemdir. Yani, bu döneme erkek çocuklarının cinsel kimliklerini fark ettikten sonra anneleri için babalarıyla yarış içerisine girdikleri; kızların da anneleriyle babaları için yarış içerisine girdikleri dönem de denilebilir. Kızlarda elektrakompleksi olarak adlandırılan, erkeklerde ise oedipus kompleksi olarak adlandırılan bu sendromların yaşandığı ödipal dönem; özellikle Kız çocukları için çok önemlidir. Çünkü bu dönemde “penis kıskançlığı” yaşayabilen kız çocukları bunun sebebinin annelerinin olduğunu düşünürler. Babalarına aşırı düşkün olmalarından dolayı öfkeli tavırlar sergilerler ve annelerini kendilerine rakip olarak görürler. Babalarını, anneleri gibi davranarak elde edeceğini düşünen kız çocukları, zamanla bu davranışlardan vazgeçip babalarıyla pasif “kadınsı” bir ilişki geliştirmeye başlar. Böylece kız çocukları toplumda var olan ve kadınsılığı ifade eden toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirirler. Erkek çocukları da cinsel kimliklerini fark ettikten sonra anneleri için babalarıyla yarıştan ve annelerine karşı olan cinsel yönelimlerinden vazgeçip babalarıyla özdeşim kurarlar. Böylece erkek çocukları toplumda var olan ve erkeksiliği ifade eden toplumsal cinsiyet rolleriyle kendilerini şekillendirirler (Aktaran: Erzeybek, 2015).

1.2.2.2. Sosyo-biyolojik yaklaşım

Sosyo-biyolojik yaklaşım, insanların yüz binlerce yıllık biyolojik, fizyolojik, genotip ve fenotiplerindeki farklılıklarının açıklanmasını temel almaktadır. Bu disipline göre, insanlar üremek ve genetik özelliklerinin nesiller boyu yaşamasını sağlamak için çeşitli yöntemler geliştirmiştir. Dolayısıyla; toplumsal cinsiyet rolleri de bu şekilde ortaya çıkmıştır. Sosyo-biyologlar, kadınların doğurganlık ve bebeklerini besleyebilme özelliklerinden dolayı ilgi ve bakım konusunda meyilleri olduğunu; erkeklerin ise fiziksel avantajlarına ve saldırgan olma özelliklerine bağlı olarak savaşçı ve avcı rolünü üstlendiklerini ileri sürmektedirler (Dökmen, 2004).

1.2.2.3. Sosyal rol kuramı

Sosyal rol kuramı, sosyal ve siyasal davranış ile tutumlarda gözlenen kadın ve erkek farklılıklarının, erkeklerin ve kadınların farklı sosyal roller üstlenmelerinden kaynaklandığını ileri sürmektedir (Eagly, Wood ve Diekman, 2000). Bu kuramın en önemli savunucusu Eagly (1997) her toplumda bireylerden farklı beklentiler olduğunu bundan dolayı da kadın ve erkeklerin davranışlarının çeşitliliğinin arttığını savunmaktadır. Örneğin, pek çok kültürel yapıda çocuk bakımı kadınların sorumluluğu olarak görülmektedir. Hâlbuki anne ve babalar çocuğun süt ihtiyacının (annenin biyolojik özelliğinin tek etkili olduğu kısım) dışındaki tüm ihtiyaçlarını karşılamada eşit yeterliliğine sahiptir. Buna rağmen, erkekler kültürel ve sosyal kalıp yargılardan dolayı çocuklarının bakım rolü sorumluluğunu üzerlerine almamaktadırlar (Dökmen, 2004).

Toplumdan topluma göre farklılaşan kalıplaşmış bu toplumsal cinsiyet rolleri, kadın ve erkeğin nasıl davranmaları, nasıl giyinmeleri, ev içi ve dışı sorumluluklarının neler olması gerektiği vs gibi sorulara cevap vermektedir (Olgundeniz ve Çatalcalı, 2011). Yani her kültürün kendine ait olan sosyal normları, kadın ve erkeğin nasıl olması gerektiğini belirler ve bu normlar toplumun ürettiği cinsiyet kimliklerine dönüşür.

1.2.2.4. Sosyal öğrenme kuramı

Toplumsal cinsiyete yönelik rolleri; kadınlara özgü ve erkeklere özgü olarak ayırıp inceleyen kuramlardan biri de sosyal öğrenme kuramıdır. Kuramda; kadın ya da erkeklerin cinsiyetlerine yönelik davranışları kazanmalarında Bandura'nın ileri sürdüğü öğrenme süreçlerinin önemi vurgulanmaktadır. Bu bakış açısına göre; toplumsal cinsiyet anlayışı ve bireylerin cinsiyete özgü davranışları, başta aile olmak üzere; kişinin tüm çevresi ile hem aileyi hem de günlük yaşamın birçok alanında girdiği etkileşimin sonucudur (Bussey ve Bandura, 1999).

Sosyal öğrenme kuramına göre, bireylerde toplumsal cinsiyet rollerinin kazanılması, başkalarını gözlemleyerek ve bireylere verilen ödül ve cezalarla gerçekleşmektedir (Dusek, 1987). Bu kurama göre çocuklar, çevrelerindeki “kadınsı” ve “erkeksi” davranışları gözlemleyip kadınlık ve erkekliğe dair mesajları doğrudan kültürlerinden alarak ve hemcinslerinin sergiledikleri davranışları benimseyerek kendi cinsiyet rollerini şekillendirirler (Damarlı, 2006).

Sosyal öğrenme kuramında; edimsel koşullanma diğeri ise model alma ve taklit olarak adlandırılan iki farklı öğrenme modeli üzerinde durulmaktadır. Edimsel (araçsal) koşullanma yoluyla öğrenme modeli, kendi cinsiyetine uygun davranışlarda bulunan çocuğun ödüllendirilip davranışın tekrarlanmasını; kendi cinsiyetine uygun olmayan davranışlarda bulunduğu ise cezalandırılmasıyla çocuğun o davranışı tekrarlamamasını amaçlamaktadır. Örneğin, mutfakta annesine yardım eden bir erkek çocuğu bu davranışı sebebiyle övgü alıyorsa davranışı yinelemeye devam edecektir. Diğeri taraftan oyuncuğı kırıldığı için ağlayan bir erkek çocuğu babası tarafından 'kız gibi' ağladığı için alay edildiğinde tekrar ağlamamaya çalışacaktır. Ödül ve ceza edimsel koşullanma ile öğrenme modelinde önemli birer araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Model alma ve taklit ile öğrenme modeli ise çocukların etrafındaki figürleri (anne, baba, öğretmen, ağabey, abla, aktris, aktör, amca, teyze ve benzeri) rol model aldıklarını ve zamanı geldiğinde bu figürlerin davranışlarını taklit ettiklerini ifade eder (Yogev, 2006).

Baykal'ın (1988) ifade ettiğı gibi sosyal öğrenme kuramına göre, bir çocuğun toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmesi, toplumsal cinsiyet kodlarının renklerdeki izdüşümünü (kız çocuğu için pembe ve erkek çocuğu için mavi) eşyalarında görmesiyle başlar. Sonrasında hemcinslerinin davranışlarını izleyip, bunları içselleştirip özümsemesiyle devam eder. Toplumsal cinsiyet rollerinin tam olarak kazanılması ise toplumda var olan cinsiyet kalıplarına uygun davranışlar sergilemesi için çocuğun aile ve çevresi tarafından yönlendirmesiyle mümkün olmaktadır (Baykal, 1988; Aktaran: Göl, 2011: 88).

1.2.2.5. Bilişsel gelişim kuramı

Kuram, Piaget'nin çocuklarda öğrenme; farklı bilişsel basamaklarda basamağın özelliğine göre değişerek gerçekleşmektedir görüşünden doğmaktadır. Buradan yola çıkarak; toplumsal cinsiyetin de diğeri bütün öğrenmeler gibi zaman içerisinde her yaş gurubunda farklı şekillerde öğrenilerek devam ettiğı söylenebilir (Kohlberg, 1968).

Yani bilişsel gelişim kuramı, Jean Piaget'in öğrenme kuramından doğmuş ta denilebilir. Piaget'nin öğrenme kuramına göre, çocuklar dünyaya geldikleri andan itibaren dünyayı anlamaya ve algılamaya çalışmaktadır. Hatta dünyayı anlamaya çalışan çocuklar aynı zamanda küçük birer bilim insanı gibi deneyler yaparak bu süreci sürdürmektedirler. Bu anlamlandırma sürecinde; çocuklar küçük deneyleri sonucunda tespit ettikleri çıktıları kendilerine göre anlamlandırırılar. Piaget; bu çıktıları şema adını vermektedir. Bu çıkan

şemaların üzerine yeni deneyimler edinen çocuk; yeni çıkan şema ve eski çıkan şemayı birleştirir. Buna Özümleme diyen piaget; çocuğun önceki şemaları yeni durumu anlamasına yetmediği takdirde eski şemaları yeniler ile değiştiren çocukların bu durumuna da uyum sağlama (uyma) demiştir (Küçükkaragöz ve Kocabaş, 2012).

Bilişsel gelişim kuramcılarında bir diğeri olan Kohlberg (1966); cinsiyet rollerinin hiyerarşik bir süreçle bilişsel olarak kazanıldığını söylemiştir. Ayrıca bir çocukta cinsel kimlik gelişiminin üç basamakta gerçekleştiğini savunan Kohlberg bu basamakları şu şekilde sıralamıştır.

Cinsel kimlik (1. Basamak): Çocuğun cinsel kimliğini fark etmeye başladığı dönemdir. Cinsel kimlik basamağı, çocukların iki ve dört yaş dönemlerini kapsamaktadır. İki yaş civarında kız ya da erkek olduğuna dair zihinsel gelişimi başlayan çocuk, üç yaşında cinsiyetine verilen adı bilir. Çocuklar ilk olarak kendi cinsiyetini fark eder ve daha sonra ise etraflarındaki insanların cinsiyetlerini fark ederler.

Cinsiyet stabilitesi (2. Basamak): Çocuğun cinsiyetinin değişmeyeceğini anladığı toplumsal cinsiyeti kavramını anlamaya başladığı dönemdir. Beş ve altı yaşları döneminde çocuk erkekse hep erkek kalacağını; kızsaa hep kadın kalacağını anlar ve kabullenir. Cinsiyet stabilitesi basamağı, çocukların dört ve beş yaş dönemlerini kapsamaktadır.

Cinsel tutarlılık (3. Basamak): Cinsel tutarlılık basamağı, çocukların beş yaş ve üstü dönemlerini kapsamaktadır. Çocuğun cinsinden olanlarla ortak özelliklerinin olduğu ve bazı özellikleri sebebiyle de karşı cinsten farklı olduğunu anladığı dönemdir. Bu dönemde çocukta toplumsal cinsiyet daha iyi kategorileşmeye başlar ve çocuk toplumsal cinsiyet değişmezliğini kazanır.

Kısaca; Kohlberg'in üç basamaklı cinsel kimlik gelişimi kuramının çocuğun cinsiyet farkındalığı ile başlayıp ve daha sonra da cinsiyetinin kalıcı (erkekse sürekli erkek ve kızsaa sürekli kız) olacağını fark etmesi ile devam ettiği söylenebilir. Sonrasında ise; fiziksel farklılıkların yanında yaşadığı topluma özgü cinsiyetle ilgili kalıp yargıları fark eden çocukların bu durumu kavramlaştırdığı; ilk iki basamağı geçtikten sonra, üçüncü basamaktan itibaren zihninde toplumsal cinsiyet rolleri kategorisi oluşmaya başladığı ve özümlediği bu toplumsal cinsiyet rollerini davranışlarına yansıtmaya başladığı söylenebilir (Liebert, 1986). Bu noktada; kendi hayat deneyimleri sınırlı olan çocuk her iki cinsiyetten beklenen davranışlar için kalıp yargılar üretmeye ve göstermeye başlamaktadır. Gander ve Gardiner'e

göre çocuklar bilişsel gelişim özelliklerinden dolayı kalıp yargı üretmeye daha yatkındırlar (Köksal Akyol ve Koçer Çiftçi, 2005: 57). Örneğin bu dönemde kız çocuklar kız oldukları için daha çok bebekleriyle oynamayı seçerken erken çocuklar da erkek oldukları için futbol oynamayı tercih etmektedirler. Kendi cinsiyetine göre davranmayanlar yaşlıları tarafından dışlanmaktadırlar.

1.2.2.6. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı

Toplumsal cinsiyet şeması kuramı Sandra Lipsitz Bem tarafından geliştirilmiş olup bu kuram sosyal öğrenme ve bilişsel gelişim kuramını birleştirmektedir. Bilgiyi toplumsal cinsiyet olgusuna göre “kadınsı” ve “erkeksi” olarak ayırtarak tanımlanmaktadır. Bu süreçte çocuğun, hem kendilik kavramını oluşturduğunu hem de çevresini algılayarak içselleştirdiği bu cinsiyet şemasını kullandığını belirtmektedir. Örneğin; erkek çocuk, kız çocuğu güçsüz olarak algılamayı öğrenmektedir (Zeyneloğlu, 2008).

Yani; bilgileri toplumsal cinsiyet şemasına göre özellikleri ve davranışları kadınsı ve erkeksi olarak kategori eden çocuk bunu yaparken bazen cinsiyetle ilgisi olmayan şeyleri bile kadınsı ve erkeksi diye toplumsal cinsiyet şemasına göre örgütler (Bem, 1981). Mesela çocuklar resimli bir çocuk kitabında gördüğü , “hassas” ve “bülül” kavramlarını “kadınsı” kategorisine koyduğu gibi “atılğan” ve “kartal” kavramlarını da “erkeksi” kategorisine yerleştirmektedirler (Bem, 1983). Aynı şekilde kitaplarda belirtilen cinsiyetsiz karakterlerin bile yanağındaki ve dudağındaki kırmızılığı, uzun kirpiklerini kadınsı olarak algılayabilir. Veya bu karakterlerden elinde çekiç ve çiviyle oynarken resmedilmiş olanlarını erkeksi olarak algılayabilmektedir.

Bem bu kuramına göre bireyleri kadınsı ve erkeksi özellikler bakımından dört gruba ayırmıştır. Bunlar ise:

Kadınsı: Kadınsı özellikleri erkeksi özelliklerine göre daha çok olan bireylere verilen sıfattır.

Erkeksi: Erkeksi özelliklerinin kadınsı özelliklerine göre daha çok olan bireylere verilen sıfattır.

Androjen: Hem kadınsı hem de erkeksi özellikleri taşıyan bireylere verilen sıfattır.

Farklılaşmamış Cinsiyet Tipleme: Ne kadınsı ne de erkeksi özellikleri taşıyan bireylere verilen sıfattır (Damarlı, 2006).

Tüm bu kuramlar birlikte değerlendirildiğinde yapılan bu çalışmaya en yakın olan kuramın toplumsal cinsiyet şeması kuramı olduğu söylenebilir. Çünkü bu kurama göre çocuk öğrendiği bilgileri hayatının tüm alanlarında genelleme yaparak kullanabilmektedir. Yani çocuğun öğrenme ortamı sağlayan aile, medya, okul, internet, yazılı veya görsel basın, çocuk kitapları gibi pek çok alandan edindiği bilgileri birbiri ile sentezleyip genellemelere dönüştürüldüğü gözlemlenmektedir. Örneğin bir çocuğun; resimli bir çocuk kitabından öğrendiği kadınsı veya erkeksi herhangi bir davranış veya özelliği yakın bir arkadaşı, anne-babası ile özdeşleştirebileceği bir genellemeye varabileceği söylenebilir. Dolayısıyla medya, internet, aile gibi çocuğa özdeşim veya öğrenme ortamı sunan konularda çalışma yapılması ne kadar önemliyse resimli çocuk kitaplarında yapılacak olan çalışmalar da bir o kadar önem teşkil etmektedir. Bu sebeple; resimli çocuk kitaplarında toplumsal cinsiyetin araştırıldığı bu çalışmanın temellerinin toplumsal cinsiyet şeması kuramı üzerinde şekillendirilebileceği söylenebilir.

1.3. Toplumsal Cinsiyet İle İlgili Araştırmalar

Gökkaya'nın (1994) yaptığı çalışmada anne babaların cinsiyet rolü algıları ve cinsiyete uygun çocuk yetiştirme eğilimleri ile okul öncesi çocuklarının oyuncak tercihleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma neticesinde ise; çocukların cinsiyetlerine yönelik oyun gereçleri seçimlerinde ebeveynlerin ve toplumun geleneksele dair olması gerektiğine ilişkin inançlarının birlikte etken olduğunu saptamıştır.

Dilek'in (1997) yaptığı çalışmada okul öncesi dönem çocuklarının toplumsal cinsiyet kimliği kazanmasında ebeveynlerin rolünü araştırmıştır. Araştırmanın neticesinde; sosyal statü ayrımı olmaksızın anne ve babaların çoğunluğunun, çocuklarını geleneksel kalıp yargılara yönelik baskıladıkları görülmüştür.

Raag ve Rackliff'in (1998) yaptıkları çalışmada bir grup çocuğu oyun alanında gözlemiştir. Çocukların oyun yerlerine cinsiyet ayrımı yapılmaksızın tamir seti ve bulaşık seti eklenmiştir. Çocuklarla gerçekleştirilen görüşmelerde erkeklerin çoğunluğunun kızlara yönelik olduğu düşünülen oyuncaklar ile oynamalarının babaları tarafından kötü olarak düşünülebileceğini belirtmişlerdir.

Trepanier-Street ve Romatowski'in (1999) yaptıkları çalışmada seçilmiş öykü kitapları ve kitapla bağlantılı yapılan etkinliklerin çocukların mesleki rollere ilişkin tutum ve düşüncelerinde bir etki yaratıp yaratmayacağını araştırmışlardır. Çalışmanın neticesinde,

dikkatlice seçilmiş kitaplar ve kitap ile yapılan etkinliklerin; çocukların mesleki rollere ilişkin cinsiyet tutumlarına olumlu yönde etki ettiği belirlenmiştir.

Esen ve Bağlı'nın (2002) yaptıkları çalışmada ilköğretim 1. Sınıf Abece ve Türkçe ders kitaplarında yer alan yetişkin figürlerin, cinsiyetlerine göre, kimlerle birlikte gösterildiklerini, eylemlerini, içinde buldukları mekânları ve bağlantıda oldukları nesnelere, oluşturduğu kategoriler bağlamında incelemiştir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında; kadınların en çok ev ve ev çevresinde, erkeklerin en çok dış mekânda sergilendiği; kadınların en çok çocuğa yönelik işlerle erkeklerinse kamu ve iş yaşamıyla ilgili işlerle ilgilenirken resmedildiği görülmüştür.

Anderson ve Hamilton'un (2005) yaptıkları çalışmada 200 seçkin resimli çocuk kitabında sergilenen cinsiyet rollerinin analizini yapmıştır. Araştırma sonucunda kadın ve erkek karakterlerin meslek, ebeveyn sunuş şekli ve kişisel yetenekleri (kadının daha çok anne rolünde erkeklerinse mesleki özellikleriyle sunulması, erkeklerin aktif kadınlarınsa daha pasif şekilde sunulması vb.) bakımından geleneksel kalıp yargılar çerçevesinde yazıldıklarını tespit etmiştir.

Özdemir'in (2006) yaptığı çalışmada okul öncesi dönem çocuklarının bazı değişkenler açısından kalıp yargılarını incelemiştir. Araştırma neticesinde sadece yaş veya sadece cinsiyetin kalıp yargıları tek başlarına etkilemediği; ikisinin birlikte anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır.

Çubukçu ve Sivasgil'in (2007) yapmış oldukları çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan "Let's Speak English" adlı 7. Sınıf İngilizce ders kitabını cinsiyet ideolojisi yönünden incelemiştir. Araştırma sonucunda İngilizce ders kitaplarında cinslerden birinin diğerinden daha fazla öne çıkartıldığı ve cinsiyet rollerinin geleneksel kalıp yargılarla ilişkili olarak sınırlandırılıp sunulduğunu tespit etmiştir. Yani Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan "Let's Speak English" adlı 7. Sınıf İngilizce ders kitabının geleneksel kalıp yargılar çerçevesinde yazıldığını saptamıştır.

Gümüšoğlu'nun (2008) çalışmasında ilköğretim ders kitaplarında 1928'den günümüze dek toplumsal cinsiyet olgusunu incelemiştir. Araştırma sonucunda Cumhuriyet'in ilan edildiği yıllarda kadınların geleneksel rollerden sıyrılıp iş yaşamında aktif olduğunu; fakat 1945 sonrasındaki kadın imgesinin tam tersi bir şekilde sunulduğunu tespit etmiştir.

Köseler'in (2009) "okul öncesi öykü ve masal kitaplarında toplumsal cinsiyet olgusu" başlıklı çalışmasında neticesinde öykü ve masal kitaplarında kadınların geleneksel kalıp yargılar çerçevesinde yansıtıldığını tespit etmiştir. Kadın karakterlerin mesleklerinin çok kısıtlı tutulduğu veya kız çocuklarının genelde anneye yardım ederken resmedilmeleri gibi örnekler bulunmuştur.

Soyer'in (2009) Okul Öncesi Dönem Çocuk Hikâye Kitapları: Stereotipler ve Kimlikler isimli çalışmasında 6 farklı yayınevini 50 hikâye kitabı üzerinden ve İzmir Bornova'daki belirli anaokullarının 2003–2004 döneminde öğrencilerine aktardıkları kitaplar arasından seçtiği kitapları toplumsal cinsiyet açısından incelemiştir. Araştırma neticesinde, karakterlerdeki geleneksel kalıpların, modern toplum ve modern insan kimliklerini tanımlayıcı olarak aktarıldığı sonucuna ulaşmıştır.

Akyol'un (2012) çalışmasında Türkiye'de okul öncesi çocuklarına yönelik 2003–2011 yılları arasında Ankara il merkezindeki kitapevlerinde satışa sunulan farklı yayınevlerine ait resimli çocuk kitapları arasından rastgele örnekleme ile seçilen Türkçe basılmış yerli ve yabancı toplam 250 resimli çocuk kitaplarında yer alan değerleri incelemiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen "Değerler Kontrol Listesi" kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, ülkemizde okul öncesi çocuklarına yönelik resimli çocuk kitaplarının farklı kişisel ve kişiler arası değerler ile belirli toplumsal değerleri (vatanseverlik, barış vb.) kapsayacak şekilde hazırlanması gerektiği tespit edilmiştir.

Gönen ve Aydos'un (2013) yaptıkları çalışmalarında 2000-2010 yılları arasında yayımlanan okul öncesi öykü kitaplarından oluşan 150 kitabın; içerik ve resimleme özelliklerini incelemiştir. Resimleme özellikleri açısından incelenen kitapların daha çok; renkli, resim alanı bir çerçeve ile metinden ayrılmayan ve yalın hatlı resimleri olduğu belirlenmiştir.

Pektaş'ın (2015) çalışmasında Ankara'da bulunan bir üniversiteye bağlı anaokulun kitaplığında yer alan 180 adet resimli çocuk kitabını dil sanatları yönünden incelenmiştir. Araştırma sonucunda; incelenen kitaplardaki dil sanatları ile yazarın cinsiyeti, kitabın basıldığı yayınevi, kitabın çeviri olup olmamasının bağlantılı olduğunu saptamıştır.

Yağan Güder ve Alabay'ın (2016) yapmış oldukları çalışmada; okul öncesi dönemdeki 8 çocuk ve anneleri ile çalışmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, baba baskısı olmayan, karşı cinsiyetten kardeşi olan ve onun oyuncakları ile oynama imkânı bulan çocukların oyun ve

oyuncak tercihlerinde geleneksel kalıp yargılardan bağımsız seçimler yaptıkları belirlenmiştir.

Kangal, Karaaslan ve Arslan'ın (2017) yapmış oldukları çalışmada; okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarındaki baba figürünü incelemiştir. Araştırma sonuçlarında babalara annelerden daha az yer verildiği, babanın genellikle çocuğuyla evin dışında ilgilenirken resmedildiği, gazete okuma eylemi sadece babalar tarafından gerçekleştirildiği, Toplumda erkeği simgeleyen renk geleneksel olarak mavi olmasına rağmen, bu çalışmada babanın kıyafetlerinde tercih ettikleri renklerin, toplumsal kalıp yargıların aksine daha çeşitli olduğu gibi sonuçlara ulaşmıştır.

Kaynak ve Aktaş'ın (2017) yaptıkları çalışmada okul öncesi hikâye ve masal kitaplarındaki toplumsal cinsiyet rollerini inceledikleri araştırmada, kadın ile erkek karakterlerin birbirine yakın oranlarda yer aldığını tespit etmiştir.

Rollas'ın (2017) yaptıkları çalışmada 0-6 yaş resimli çocuk hikâye kitaplarında toplumsal cinsiyet inşasını incelenmiştir. Araştırma sonucunda incelenen hikâye kitaplarında kadınlık pasif, edilgen, annelik rolü içinde, temizlik faaliyetleriyle ve mekânsal olarak ev içinde temsil edilmektedir. Kadın bedeninin görsel tasvirlerinde eril bakış açısının işleyişi egemendir. Erkeklik etken, eylemlilik içinde, fiiliyata sahip, güçlü ve ekonomik faaliyet içinde olarak temsil edilmektedir. Kız çocuk ve erkek çocuk temsillerinde de pasif, nesne olarak kız çocuk ile aktif, özne olarak erkek çocuk temsilleri incelenen metinlerin temel söylemini oluşturduğunu tespit etmiştir.

Yapılan araştırmalara bakıldığında genelde resimli çocuk kitaplarında bulunan karakterlerin meslek, giyim, aksesuar, mekânda bulunma, ev içi sorumluluk dağılımı konularında incelendikleri görülmektedir. Ayrıca kullanılan resimli çocuk kitaplarının mevcutta bulunan okullardaki veya kütüphanelerdeki kitaplar arasından seçildikleri yetişkinler tarafından çocuklara alınan kitaplar üzerinde çok fazla araştırma yapılmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca kitap karakterlerinin duygusal özellikleri ve birlikte oldukları kahramanların cinsiyet özellikleri bağlamında pek fazla çalışma yapılmadığı gözlemlenmiştir. Tüm bu çalışmaların ışığında yapılan bu araştırmada daha fazla üzerinde durulması gerektiği düşünülen bu gibi konulara da yer verilmiştir. Ayrıca; çocukların sadece sosyal alanlarda (okul kütüphane vb.) yararlandıkları kitaplar haricinde; yetişkinlerin tercih ettiği kitaplar, dolayısıyla ev ortamında kullandıkları kitaplar üzerinde de durulmasının önemli olacağı

öngörölmüştür. Bu sebeple bu araştırmanın bahsedilen yönlerce özgün olacağı; alan yazına katkı sağlayabileceği düşünölmektedir.

2. BÖLÜM

2.1. Yöntem

Bu bölümde çalışmanın modeli, örnekleme, veritoplama aracı- verilerin toplanması, verilerin analizi, çalışmanın geçerlik ve güvenilirliği yer almaktadır.

2.1.1. Araştırmanın Modeli

Resimli çocuk kitaplarındaki toplumsal cinsiyet olgusunu incelemeyi amaçlayan bu çalışmada; nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizikullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması amaçlanan olgular hakkında bilgi veren yazılı ve görsel materyallerin analizini içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Doküman analizi çeşitli aşamalardan oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla (a) analiz edilecek uygun dokümanın seçilmesi, (b) kategorilerin geliştirilmesi (c) analiz biriminin saptanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Analiz edilecek dokümanlar internette en çok kitap satışı yapılan internet sitelerininin (D&R, İdefix, Kitap Yurdu) en çok satanlar listelerindeyer alan kitaplar arasından, ölçütörnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. 27 resimli çocuk kitabı “Resimli Çocuk Kitaplarındaki Toplumsal Cinsiyet Olgusu İnceleme Formu” ile incelenmiştir.

2.1.2. Örneklem

2.1.3. Veri Toplama Aracı -Verilerin Toplanması

Araştırmanın örnekleme belirlenirken, 2017 yılı Kasım ayında google arama motoruna “en çok satan resimli çocuk kitapları” ifadesi yazılmış, D&R, İdefix ve Kitap Yurduilk üç kitap satış sitesi olarak çıkmıştır. Örnekleme alınacak kitaplar, ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Bu sitelerin 4-6 yaş olarak belirlediği veen çok satanlar listesindeilk 50’de yer alan 150 kitap seçilmiştir. 150 kitap temin edilerek incelenmiş, belirlenen diğer ölçütler doğrultusunda (kitaplarda insan kahramanların ya da kişileştirilmiş kahramanların yer alması, aynı yazara ait kitaplardan rastgele bir adet seçilmesi, seri olan kitaplardan bir tanesinin seçilmesi, kitapların her birinin 2. baskı veya üzerinde baskı yapmış olmaları) incelenen kitaplardan, ölçütlere uygun olan toplam27 kitap değerlendirmeye alınmıştır.İncelenen 27 kitaptan 19 tanesinin yazarının kadın; 8 tanesinin erkek olduğu, çizerlerden 15 tanesinin kadın, 12 tanesinin erkek olduğu edilmiştir. Ayrıca; İncelenen kitaplardan 15 tanesinin 2017

basımı, 6 tanesinin 2018 basımı, 6 tanesinin 2016 basımı olduğu belirlenmiştir. Kitaplardan 14'ü ise çeviri kitaplardır.

Araştırmada incelenecek resimli kitaplar, satıldığı yer ve yayınevi konusunda çeşitlilik gözetilerek araştırmacı tarafından satın alınmıştır. Satın alınan kitapların incelenmesi için toplumsal cinsiyet ile ilgili yapılan alan yazın taramasının ardından belirlenen alt kodlar doğrultusunda hazırlanan “Resimli Çocuk Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Olgusu İnceleme Formu” hazırlanmıştır. Bu formun geçerliliğini sağlamak amacıyla üç ayrı uzmandan uzman görüşü alınmıştır. Uzmanlar tarafından yapılan geri dönüşler sonrasında “En çok kiminle” ifadesi; “En çok kiminle resmedilmiştir/ifade edilmiştir” olarak değiştirilmiştir. Ayrıca ilk hazırlanan formdaki evet/hayır, olumlu /olumsuz, örtük/açık alt başlıklarının birlikte gereksiz olacağı eleştirisi alınmıştır. Bu sebeple açık/örtük ve olumlu/olumsuz alt kategorisi formdan çıkartılmıştır. Son olarak; seçilen 27 resimli çocuk kitabının her biri için araştırmacı tarafından “Resimli Çocuk Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Olgusu İnceleme Formu” doldurulmuştur.

2.1.4. Verilerin Analizi

Bu çalışmanın veri analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz; betimsel analiz için bir çerçevenin oluşturulması, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanmasını içermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Çalışmanın ana çerçevesi, “Resimli Çocuk Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Olgusu İnceleme Formu” maddeleri ile tanımlanmıştır. Formdan elde edilen verilerin işlenip bulguların elde edilmesi ve yorumlanmasıyla çalışma tamamlanmıştır.

2.1.5. Geçerlik

Nitel araştırmalarda geçerlik, araştırma kapsamında yapılan gözlem ve araştırılan olguların araştırmacı tarafından olabildiğince tarafsız aktarılması ile sağlanır. Geçerlik iki şekilde sağlanır, bunlar iç ve dış geçerliktir. İç geçerlik yapılan araştırmanın inandırıcılığı ile ilgili olup araştırma sonuçları elde edilirken kullanılan yöntemleri kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu araştırmada, iç geçerliği sağlamak için uzun süreli etkileşimden yararlanılmıştır. Araştırmacı veri kaynakları ile uzun süre etkileşimde bulunmuş, üç kez okuyarak gözden geçirmiştir. Dış geçerlik ise, araştırmanın aktarılabilirliği ile ilgili olup araştırmayı okuyan kişilerin aynı olmasa da benzer durum ve süreçlere dair bir anlayış

oluşturmasını ve kendi uygulamalarına daha bilinçli yaklaşmasını kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu araştırmanın dış geçerliği ise amaçlı örnekleme ile yapılmıőtır. Amaçlı rnekleme, araştırma kapsamında belirlenen çerçeveye uygun olarak veri kaynaklarının araştırma özelinde seçilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). D&R, İdefix ve Kitap Yurdu ilk üç kitap satış sitesinin 4-6 yaş olarak belirlediği ve en çok satanlar listesinde ilk 50’de yer alan 150 kitap seçilmiştir. 150 kitap temin edilerek incelenmiş, belirlenen diğer ölçütler doğrultusunda (kitaplarda insan kahramanların ya da kiőileőtirilmif kahramanların yer alması, aynı yazara ait kitaplardan rastgele bir adet seçilmesi, seri olan kitaplardan bir tanesinin seçilmesi, kitapların her birinin 2. baskı veya üzerinde baskı yapmış olmaları) incelenen kitaplardan, ölçütlere uygun olan toplam 27 kitap değerlendirmeye alınmıştır.

2.1.6. Güvenirlik

Araştırmanın güvenirliğinin sağlanması için eőtleme yapılmıőtır. eőtleme; veri kaynakları, yöntem, araştırmacı eőtlemesi gibi farklı Şekillerde yapılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Kitaplar incelenirken araştırmacı eőtlemesi yapılmış ve kitapları başka bir araştırmacı daha incelemiştir. Böylece farklı bakış açılarıyla, elde edilen bulguların değerlendirilmesi ile çalışmanın güvenirliğinin sağlanması amaçlanmıőtır.

3. BÖLÜM

3.1. Bulgular

Okul öncesi çocuklarına seslenen resimli çocuk kitaplarındaki toplumsal cinsiyet olgusunun incelendiği bu araştırma kapsamında elde edilen bulgular, araştırma soruları sırasıyla sunulmuştur.

3.1.1. “Resimli Çocuk Kitaplarındaki Kahramanlar En Çok Hangi Cinsiyet Özelliğini Taşımaktadır?” Alt Amacına İlişkin Bulgular

Resimli çocuk kitaplarındaki toplumsal cinsiyet olgusunun incelendiği bu araştırmada, 27 çocuk kitabının kitap kahramanlarının cinsiyet özelliklerine bakıldığında; kitaplarda 105 erkek ve 101 kadın kahramanın bulunduğu görülmüştür.

3.1.2. “İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarının Kapak Resimlerinde/İsimlerinde Cinsiyete İlişkin Öğeler Bulunmakta Mıdır?” Alt Amacına İlişkin Bulgular

Resimli çocuk kitaplarındaki toplumsal cinsiyet olgusunun incelendiği bu araştırmada, 27 çocuk kitabının kapak resimleri incelendiğinde; 10 kitabın kapak resminde kız resmi; dört kitabın kapağında ise erkek resmi bulunduğu tespit edilmiştir. Bu kitaplardan “Ayılar Kitap Okumaz, Kaplanı Sakın Gıdıklama, Harika Bir Hikaye Tarifi, Mabel ve Ben, Öpücük Ne Renktir, Gergedanlar Krep Yemez, Gökçe Özgür Olmak İstiyor, Düşünce Okuyan Kız Noana, Eyvah Kalbim Kırıldı, Yağmurlu Bir Gün” kitap kapaklarında kız resimleri; Çok Hayal Kuran Çocuk, Kreşendo, Zıp Zıp Kurbağa, Reklamları Çizen Çocuk” kitap kapaklarında ise erkek resimleri bulunmaktadır. Yapılan incelemeler sonucunda kitap kapağı görsellerinde kız kahramanlara daha fazla yer verildiği tespit edilmiştir. Bu kitaplardan örnekler aşağıda sunulmuştur. Resim 4.1’de “Gökçe Özgür Olmak İstiyor”, resim 4.2’de “Düşünce Okuyan Kız Noana” kitap kapaklarına ilişkin görseller yer almaktadır.

Resim 4. 1. Gökçe Özgür Olmak İstiyor

Resim 4. 2. Düşünce Okuyan Kız Noona

Kitapların isimleri incelendiğinde ise; incelenen 27 kitaptan dördünün isminde kız isimi, dört kitapta ise erkek isminin yer aldığı görülmüştür. “Gökçe Özgür Olmak İstiyor, Düşünce Okuyan Kız Noana, Baloncu Dede ve Üç Küçük Yaramaz, Yiğitcan ile Cansu'nun Top Oyunu” örnek olarak verilebilir.

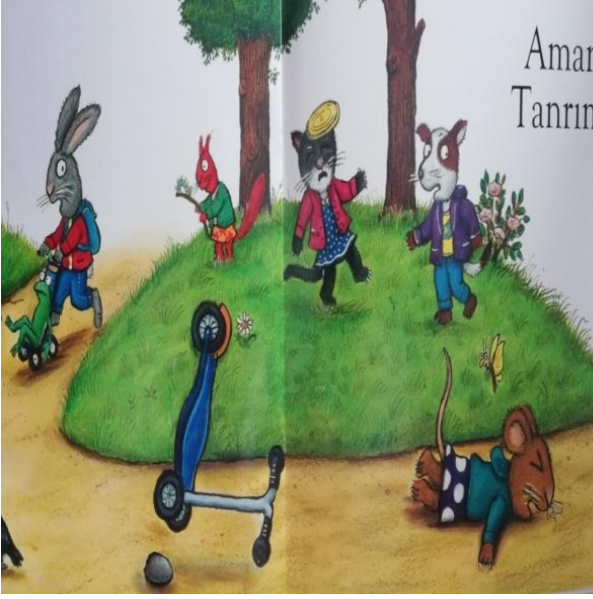
3.1.3. “İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarındaki Görsellerde Cinsiyete İlişkin Öğelerin Kahramanlara Yansıtılışı Nasıldır?” Alt Amacına İlişkin Bulgular

a) Dış görünüşü:

Kahramanların dış görünüşleri incelendiğinde 27 kitaptaki 101 kadın kahramanın 67'sinin elbise veya etekle, 24'ünün pantolonla, 10'unun kıyafetsiz olarak (kişileştirilmiş hayvan karakterler) resmedildiği belirlenmiştir.

İncelenen kitaplardaki 105 erkek kahramanın ise; 93'ü pantolon veya takım elbise ile, 12'si üniforma ile ve dördü şort ile resmedilmiştir. İncelemelere bakıldığında kız kahramanların daha çok elbise ve etekle; erkek kahramanların isedaha çokpantolonla resmedildikleri görülmüştür.

Bu kitaplardan örnekler aşağıda sunulmuştur. Resim 4.3'te “Tavşancan ile Faresu”, resim 4.4'de “Düşünce Okuyan Kız Noana”, resim 4.5'de “Yağmurlu Bir Gün” kitaplarından görseller yer almaktadır.

Resim 4. 3. Tavşan ile Faresu

Resim 4. 4. Düşünce Okuyan Kız Noona

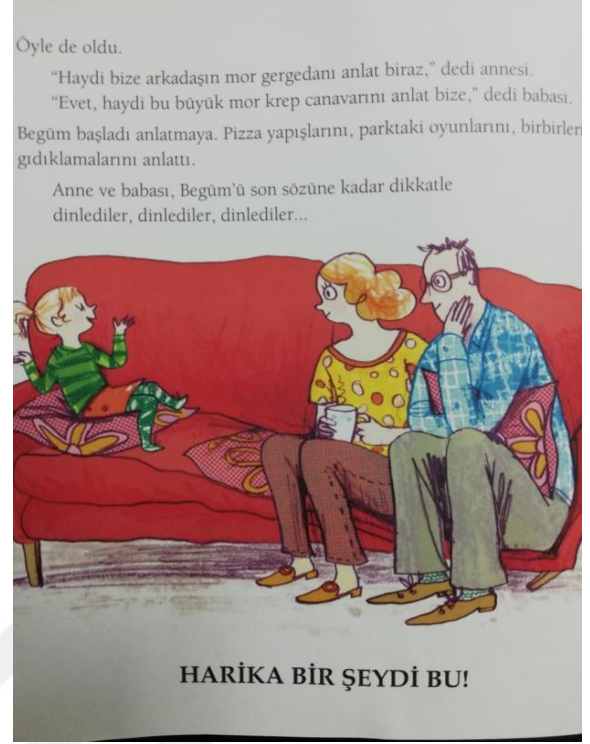
Resim 4. 5. Yağmurlu Bir Gün

İncelenen 27 resimli çocuk kitabındaki kahramanların saç uzunluklarına bakıldığında ise, 101 kadın kahramandan ikisi kısa saçlı, 74'ü uzun saçlı resmedilmiş, 25'inde ise uzun ya da kısa saç görseline yer verilmemiştir. İnceleme sonuçlarına bakıldığında kadın kahramanların daha çok uzun saçlı, erkek kahramanların ise daha çok kısa saçlı olarak resmedildiği görülmüştür.

Resim 4.6'da "Renkli Okul Güvenlik Eğitiminde" kitabındaki kahramana ilişkin görsel, resim 4.7'de "Gergedanlar Krep Yemez" kitabındaki kahramana ait görsel yer almaktadır.

Resim 4. 6. Renkli Okul Güvenlik Eğitiminde

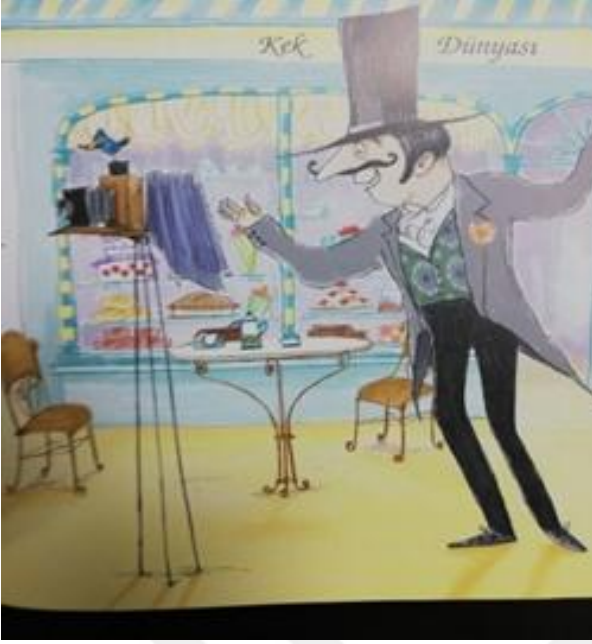

Resim 4. 7. Gergedanlar Krep Yemez

Resimli kitaplarda yer alan kahramanların üzerindeki aksesuarlar incelendiğinde ise 101 kadın kahramanın 20'si toka, biri mutfak önlüğü, biri kolye, ikisi küpe, ikisi gözlük ve ikisinin de taç ile resmedildiği tespit edilmiştir.

105 erkek kahramandan üçü şapka, ikisi gözlük, biri yaka çiçeği ve biri de atkı ile resmedilmiştir. İnceleme sonuçlarına bakıldığında erkek karakterlerin aksesurla daha az resmedildikleri söylenebilir.

Bu kitaplardan resim 4.8'de "Mabel ve Ben" resim 4.9'da "Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor" örnek olarak sunulmuştur.

Resim 4. 8. Mabel ve Ben

Resim 4. 9. Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor

b) Meslek:

İncelenen 27 kitaptaki kahramanların meslek tercihlerine bakıldığında 101 kadın kahramandan 14'ü ev hanımı, dördü öğretmen (Kaplanı Sakın Gıdıklama, Mabel ve ben, Renkli Okul Güvenlik Eğitiminde) olarak gösterilmektedir. Erkek kahramanlara bakıldığında ise birinin pilot (Yağmurlu Bir Gün), birinin baloncu (Baloncu Dede ve Üç Küçük Yaramaz), birinin öğretmen (Spindirella) ve birinin de fotoğrafçı (Mabel ve Ben) olarak resmedildiği görülmektedir. Kitapların geneline bakıldığında; kadın kahramanların daha çok ev hanımı olarak resmedildiği söylenebilir.

Bu kitaplardan örnekler aşağıda sunulmuştur. Resim 4.10'da "Kaplanı Sakın Gıdıklama", resim 4.11'de "Gökçe Özgür Olmak İstiyor", resim 4.12'de "Nokta" kitabından görseller yer almaktadır.

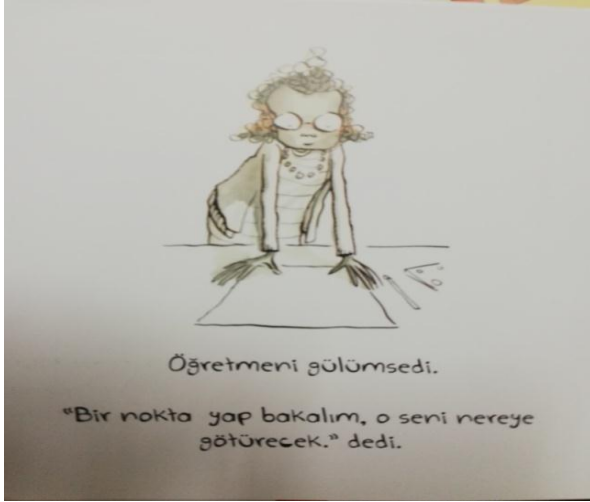

Resim 4. 10. Kaplanı Sakın Gıdıklama

Resim 4. 11. Gökçe özgür Olmak İstiyor

Resim 4. 12. Nokta

c) Aile İçi Sorumluluk dağılımı:

İncelenen 27 kitaptaki kahramanların aile içi sorumluluk dağılımlarına bakıldığında; 101 kadın kahramandan 14'ü çocukların bakımı ile ilgilenirken, birinin yanında kova ve vileda ile (Akıllı Tilkinin Masalı), biri süpürge yaparken (Efe ile Ece Büyüyor Öğreniyor Bayramlaşma), biri mutfakta kahvaltı hazırlarken (Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor) resmedildiği görülmüştür. 105 erkek kahramandan ise biri elinde çamaşır sepeti ile merdivenlerden inerken (Gergedanlar Krep Yemez), birinin de çocuk bakımı (Babacığa Öpücükler) ile ilgilenirken resmedildiği saptanmıştır. İnceleme sonuçlarına göre kadın kahramanların erkek kahramanlara göre daha fazla aile içi sorumluluk alırken resmedildiği görülmüştür.

Resim 4.13'te "Gergedanlar Krep Yemez", resim 4.14'de "Efe İle Ece Büyüyor Öğreniyor Bayramlaşma", resim 4.15'te "Babacığa Öpücükler", resim 4.16'da "Efe İle Ece Bayramlaşma" ve Resim 4.17'de "Yiğitcan ve Cansu'nun Top Oyunu" kitaplarından görsellere yer verilmiştir.

Resim 4. 13. Gergedanlar Krep Yemez

Resim 4. 15. Babacığa Öpücükler

Resim 4. 14. Efe İle Ece Bayramlaşma

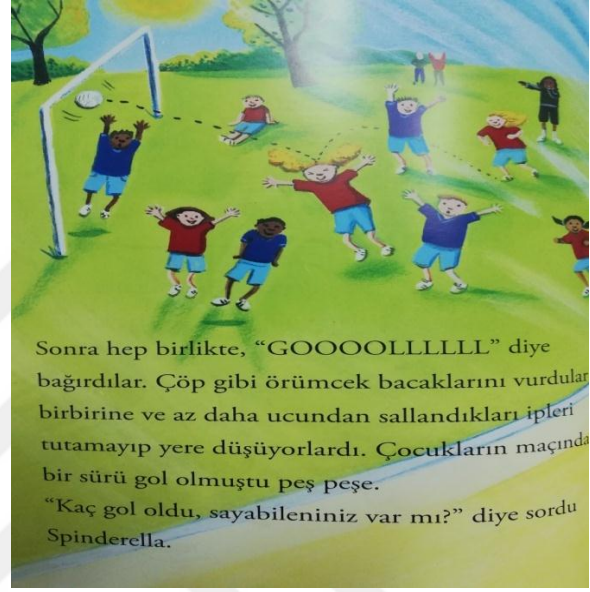
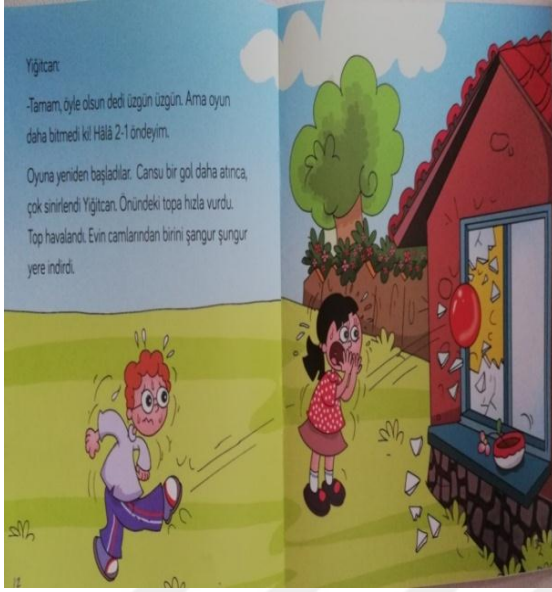

Resim 4. 16. Efe ile Ece Bayramlaşma

d) Oyun ve Oyuncaklar:

27 kitaptaki 101 kadın ve 105 erkekkahramanın oyun ve oyuncak tercihleri incelendiğinde ikisinde kızların kovalamaca oynadığı (Gökçe Özgür Olmak İstiyor), birinde

kız çocuk kahramanın odasında peluş hayvan oyuncağının bulunduğu (Gergedanlar Krep Yemez), 10 kız ve 10 erkek kahramanın futbol oynadığı (Spindirella), bir kız kahraman ve bir erkek kahramanın futbol oynadığı (Yiğitcan ve Cansu'nun Top Oyunu), bir erkek çocuk kahramanın odasında top görselinin olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar kız ve erkek kahramanların birlikte ve benzer oyunlarda resmedildiğini göstermektedir. “Yiğitcan ile Cansu'nun Top Oyunu” ve “Spindirella” kitaplarına ait görseller aşağıda sunulmuştur.

Resim 4. 17. Yiğitcan ve Cansu'nun Top Oyunu

Resim 4. 18. Spindirella

e) Duygusal Özellikler:

İncelenen resimli çocuk kitaplarının görsellerindeki kahramanların duygusal özelliklerine bakıldığında; 101 kadın kahramandan 68'sinin gülümserken, 30'unun ciddi, iki kadın kahramanın öfkeli, bir diğersinin ise üzgün bir yüz ifadesi ile resmedildiği tespit edilmiştir. 105 erkek kahramandan 45'inin gülümserken, 50'si ciddi, yedisinin üzgün ve üçünün de öfkeli bir yüz ifadesi ile resmedildiği görülmüştür. Kadın ve erkek karakterlerin genel olarak olumlu bir ifadeyle resmedildikleri söylenebilir.

“Yiğitcan ve Cansu'nun Top Oyunu” ve “Ayılar Kitap Okumaz” kitaplarından örnekler aşağıda sunulmuştur.

Resim 4. 19. Yiğitcan ve Cansu'nun Top Oyunu

Resim 4. 20. Ayılar Kitap Okumaz

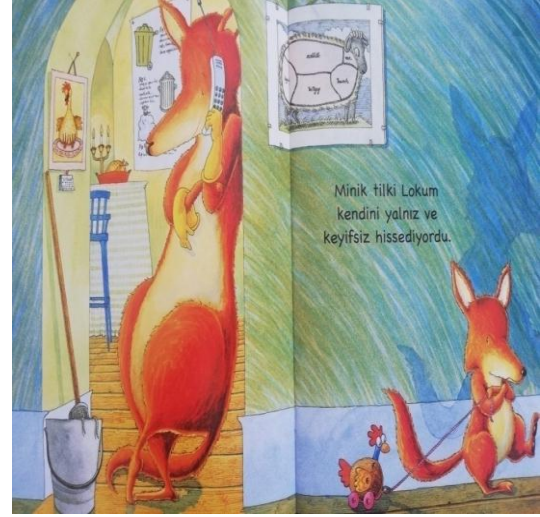
f) Birlikte Olduğu Kahramanların Cinsiyet Özellikleri:

105 erkek ve 101 kadın kahramanın birlikte olduğu kahramanların cinsiyet özellikleri incelendiğinde; üç erkek kahramanın (Zıp zıp kurbağa, Efe ile Ece Büyüyor Öğreniyor, Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor), 5 kız kahramanın anne (Ayılar Kitap Okumaz, Gökçe Özgür Olmak İstiyor), 11 cinsiyetsiz kişileştirilmiş hayvan karakterin anne ile resmedildiği (Akıllı Tilkinin Masalı, Spindirella, Baloncu Dede ve Üç Küçük Yaramaz, Senin Gibi), iki kız ve iki erkekkahramanın kadın öğretmen (Kaplanı Sakın Gıdıklama, Renkli Okul Güvenlik Eğitiminde), ikiz kız kahramanın hem anne hem baba (Gergedanlar Krep Yemez, Düşünce Okuyan Kız Noana), bir cinsiyetsiz kişileştirilmiş kahramanın ise sadece baba (Babacığa Öpücükler) ile resmedildiği, 20 kız kahramanın ve 20 erkek kahramanın erkek öğretmen ile (Spindirella) resmedildiği görülmüştür. Toplam 5 kız ve 3 erkek kahraman anne ile bir erkek kahraman baba ile iki kız ve iki erkek kahraman kadın öğretmen ile 20 kız ve 20 erkek erkek öğretmen ile, 11 cinsiyetsiz kahraman anne ile, 2 kız çocuk kız kıza oynarken ve 11 kız ve 11 erkek çocuk birlikte oyun oynarken resmedilmiştir.

Birlikte olduğu kahramanların cinsiyet özelliklerine ilişkin; "Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor" ve "Akıllı Tilkinin Masalı" isimli kitaplara ait örnek görseller aşağıda sunulmuştur.

Resim 4. 21. Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor

Resim 4. 22. Akıllı Tilkinin Masalı

3.1.4. “İncelenen Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Metinlerde Cinsiyete İlişkin Öğeler Kahramanlara Nasıl Yansıtılmaktadır?” Alt Amacına İlişkin Bulgular

a) Dış görünüş: İncelenen 27 kitapta metinde cinsiyete ilişkin öğeler incelendiğinde sadece bir kitapta, cinsiyetçi bir ifadenin yer aldığı bulunmuştur. “Yiğitcan ile Cansu’nun Top Oyunu” kitabında geçen “-futbol oynayalım diyecektim ama kızlar futbol oynamaz ki!” şeklinde ki söylemin, cinsiyete yönelik kız erkek ayrımına vurgu yaptığı söylenebilir.

b) Meslek: 27 resimli çocuk kitabındaki metinde cinsiyete ilişkin öğeler incelendiğinde iki kitapta (“Renkli Okul Güvenlik Eğitimin”de kitabında “-Gülay Öğretmen “söyleyin bakalım, vücudumuzu korumak için neler yapmalıyız? Diye sordu”.cümlesi; “Kaplanı Sakın Gıdıklama” kitabındaki “-Bir gün Çiçek öğretmen 4B sınıfını hayvanat bahçesine götürmüş. Ece’nin hayvanat bahçesindeki her şeye düşünmeden dokunmasına, yürürken ayaklarını sürmesine ve sallanıp durmasına sınıf arkadaşları elbette şaşırmamış.”) kadın kahramanların öğretmen olarak ifade edildiği tespit edilmiştir. Bir kitapta (“Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor” kitabında geçen “- Her zamanki gibi servis ablası yardım etti binmesine.”) kadın servis ablasına ait ifadenin olduğu, bir kitapta erkek kahramanın mesleğine ait (“Ayılar Kitap Okumaz” kitabındaki “-Sorun çıksın istemiyorum! dedi polis şefi”) ifadenin olduğuna ve “Baloncu Dede ve Üç Küçük Yaramaz” kitap isminde geçen erkek baloncu karakterin isminin rastlanmıştır. Yapılan inceleme sonuçlarına göre metinde kadın kahramanların ve erkek kahramanların mesleklerine ilişkin ifadelerin yakın oranlarda olduğu tespit edilmiştir.

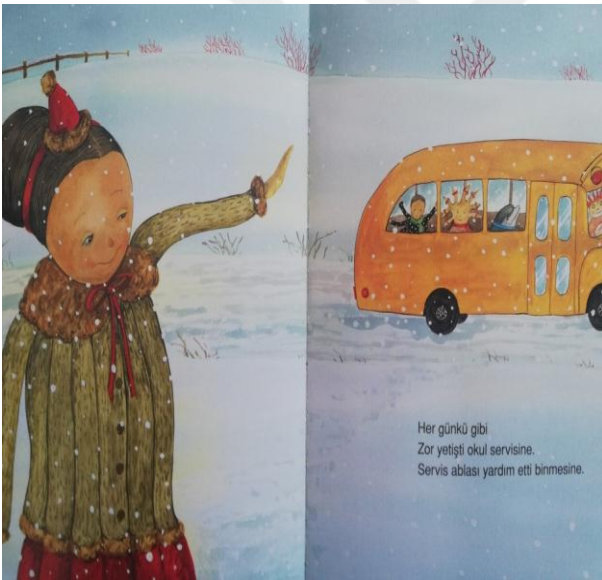
Bu kitaplardan “Mabel ve Ben” ve “Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor” kitaplarına ait örnekler aşağıda sunulmuştur.

Resim 4. 23. Mabel ve Ben

Resim 4. 24. Mabel ve Ben

Resim 4. 25. Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor

c) **Aile İçi Sorumluluk Dağılımı:** 27 resimli çocuk kitabındaki metinde aile içi sorumluluk dağılımına ilişkin ifadeler incelendiğinde; 16 kitapta kadın kahramana dair ve bir kitapta da erkek kahramana dair çocuk bakımı ile ilgili aile içi sorumluluğailişkin ifadelerin yer aldığı görülmüştür. "Babacığa Öpücükler" kitabında geçen "- Ne kötü, diyor baba ayı, banyoyu hazırladığında. Peki ne dersin ayı öpücüğü yerine bir timsah öpücüğüne?" cümlesi; "Ayılar Kitap Okumaz" kitabında geçen "-Tam da o sırada kapı hızla açıldı ve içeri Clementine adında küçük bir kız girdi, annesiyle birlikte.", "Reklamları Çizen Çocuk" kitabındaki "- Anneee, balonlu çikletlerden de istiyorum" cümlesi; "Eyvah Kalbim Kırıldı" kitabında geçen "-Koşa koşu eve gidip annesinden bir bardak süt istemiş" cümlesi; "Düşünce Okuyan Kız

Noana” kitabındaki baba figürünün “- Merhaba! Nerede benim öpücüğüm? Yemekte ne var? cümlesi gibi metne dair ifadeler rastlanmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda metinde aile içi sorumluluk dağılımlarına bakıldığında kadın kahramanlara daha fazla yer verildiği tespit edilmiştir. “Reklamları Çizen Çocuk”, “Eyvah Kalbim Kırıldı” ve Düşünce Okuyan Kız Noana” kitapları aile içi sorumluluk dağılımına ilişkin metinde geçen ifadeler örnek olarak aşağıda sunulmuştur.

Resim 4. 26. Reklamları Çizen Çocuk

Resim 4. 27. Eyvah kalbim Kırıldı

Resim 4. 28. Düşünce Okuyan Kız Noana

d) Oyun ve Oyuncaklar: Oyun ve oyuncaklara ilişkin öğeler incelendiğinde; “Yiğitcan ile Cansu'nun Top Oyunu” kitabında geçen “-futbol oynayalım diyecektim ama kızlar futbol oynamaz ki!” cümlesinin geçtiği şekilde bir söylem tespit edilmiştir.

Bu kitaba ait örnek görsel aşağıda sunulmuştur.

Resim 4. 29. Yiğitcan ile Cansu'nun Top Oyunu

e) Duygusal özellikler: 27 kitaptaki metinde geçen duygusal özelliklere ilişkin öğeler incelendiğinde kadın kahramanlardan birinin uzlaşmacı, birinin kırılğan; erkek kahramanlardan ikisinin öfkeli bir şekilde ifade edildiği görülmüştür.

“Ayılar Kitap Okumaz” kitabında geçen “Kesinlikle! Dedi Clementine'nin annesi. “Ve bağırıp durmanıza hiç gerek yok” cümlesi bir kitapta kadın karakterin uzlaşmacı bir şekilde ifade edildiği; “Yiğitcan ve Cansu'nun Top Oyunu” kitabında geçen “ Cansu bir gol daha atınca çok sinirlendi Yiğitcan.” cümlesi,iki kitapta erkek karakterin sinirli bir şekilde ifade edildiği, “Eyvah Kalbim Kırıldı” kitabında geçen “Kalben'in de kalbi dondurma külahı gibi kırılıvermiş” cümlesinden bir kitapta kız kahramanın duygusal olarak ifade edildiği görülmüştür.İncelenen kitaplardaki kahramanların metinde yer alan duygusal özelliklerine yönelik sadece üç kitapta metne dair iletinin yer aldığı tespit edilmiştir.

“Yiğitcan ile Cansu'nun Top Oyunu” ve “Ayılar Kitap Okumaz” kitaplarında geçen duygusal özelliklere yönelik ifadelere ait görseller aşağıda sunulmuştur.

Resim 4. 30. Yığıtcan ile Cansu'nun Top Oyunu Resim 4. 31. Ayılar Kitap Okumaz

f) Birlikte olduğu kahramanların cinsiyet özellikleri: Kitap metinlerinde geçen birlikte olduğu kahramanların cinsiyet özelliklerine ilişkin öğeler incelendiğinde; 16 kitapta kadın kahramanların ve bir kitapta da erkek kahramanların çocuk bakımı ile ilgilendiklerine ilişkin cümlelere rastlanmıştır. “Babacığa Öpücükler” kitabında geçen “- Ne kötü, diyor baba ayı, banyoyu hazırladığında. “Peki ne dersin ayı öpücüğü yerine bir timsah öpücüğüne?” cümlesi; “Ayılar Kitap Okumaz” kitabında geçen “-Tam da o sırada kapı hızla açıldı ve içeri Clementine adında küçük bir kız girdi, annesiyle birlikte.”cümlesi, “Reklamları Çizen Çocuk” kitabındaki “-Anneee, balonlu çikletlerden de istiyorum.” cümlesi; “Eyvah Kalbim Kırıldı” kitabında geçen “-Koşa Koşa Eve Gidip Annesinden Bir Bardak Süt İstemiş.” cümlesi; “Düşünce Okuyan Kız Noana” kitabındaki baba figürünün “-Merhaba! Nerede benim öpücüğüm? Yemekte ne var? Cümlesi; Renkli okul güvenlik eğitimindeki “-Gülay Öğretmen “söyleyin bakalım, vücudumuzu korumak için neler yapmalıyız? Diye sordu” cümlesi; “Kaplani Sakın Gıdıklama” kitabındaki “-Bir gün Çiçek öğretmen 4B sınıfını hayvanat bahçesine götürmüş. Ece'nin hayvanat bahçesindeki her şeye düşünmeden dokunmasına, yürürken ayaklarını sürümesine ve sallanıp durmasına sınıf arkadaşları elbette şaşırmamış.” cümlesi, “Nokta” kitabındaki “-Vashti'nin öğretmeni eğilip boş kağıda baktı.”Aaa! kar fırtınasına yakalanmış bir kutup ayısı.” cümlesi gibi cümleler rastlanmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda karakterlerin metinde birlikte olduğu kahramanların cinsiyet özelliklerine bakıldığında çocuk kahramanların daha çok kadın kahramanlarla ifade edildikleri sonucuna ulaşılmıştır.

“Gergedanlar Krep Yemez”, “Babacığa Öpücükler” “Baloncu Dede ve Üç Küçük Yaramaz” , “Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor” kitaplarına ait görseller aşağıda sunulmuştur.

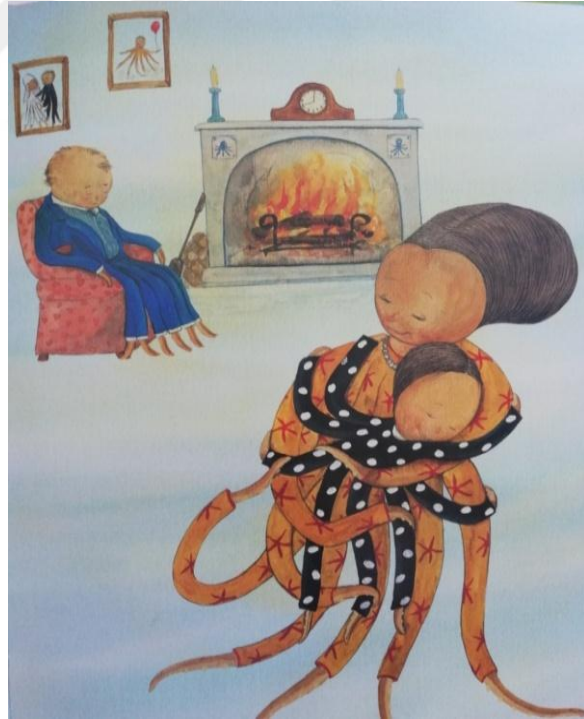
Resim 4. 32. Gergedanlar Krep Yemez

Resim 4. 33. Babacığa Öpücükler

Resim 4. 34. Baloncu Dede ve Üç Küçük

Resim 4. 35. Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor Yaramaz

TARTIŞMA VE SONUÇ

Resimli Çocuk Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet olgusunun incelendiği bu araştırma sonucunda; 27 kitapta toplam 206 kahramanın yer aldığı, bunlardan 101'inin kadın, 105'inin erkek kahraman olduğu tespit edilmiştir. Kaynak ve Aktaş (2017) da, okul öncesi hikâye ve masal kitaplarındaki toplumsal cinsiyet olgusunu incelemiş, kitaplarda kadın ve erkek karakterlerin yakın oranlarda yer aldıklarını tespit etmiştir. Bu sonuç araştırma sonucu ile paralellik göstermekle birlikte; Anderson ve Hamilton (2005), resimli çocuk kitaplarını inceledikleri çalışmada annelere babalardan daha fazla yer verildiğini saptamıştır. Bu sonuç çalışmada ele alınan kitapların farklılaşmasından kaynaklandığı şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmada, 27 çocuk kitabının kapak resimleri incelendiğinde; 10 kitabın kapak resminde kız resmi; 4 kitabın kapağında ise erkek resmi bulunduğu tespit edilmiştir. Kitapların isimleri incelendiğinde ise incelenen 27 kitaptan dördünde kız isimi, dört kitapta ise erkek isiminin yer aldığı görülmüştür. Okul öncesi çocuklarına yönelik hazırlanan oyuncak, resimli kitaplar, televizyon programları gibi pek çok materyal kadın ve erkek arasındaki farklılıkları vurgulama eğilimindedir. Öyle ki bazı resimli çocuk kitaplarında 'kızlar için', 'erkekler için' diye cinsiyet ayrımı açık bir şekilde belirtilmektedir. Toplumsal cinsiyet bakımından yansız gibi görünen bazı kitaplar dahi, renkleri, kapağında bulunan kız veya erkek resmi, kitap ismindeki kız veya erkek ismi gibi durumlar aracılığıyla ayrımı çağrıştırmaktadır. Hatta ailelerin çocukları için kitap seçerken kitapların kapak resmine ve ismine göre, çocuğunun cinsiyetine göre tercihler yaptığı belirlenmiştir (Giddens, 2000). Bu nedenle resimli çocuk kitaplarında tercih edilen kitap ismi, kapak resminde yer alan kahraman, kahramanın cinsiyeti ve resmedilen özellikleri, kitap seçiminde etkili olmakta, aynı zamanda de seçim yapılan çocuğun ilgisine göre önemli hale gelmektedir. İncelenen kitaplarda bu tercihi etkileyen unsurların tercih edildiği söylenebilir.

Kitaplardaki kahramanların dış görünüşleri incelendiğinde; 101 kadın kahramanın 67'si elbise veya etek, 24'ü pantolon giyerken, 10'da kıyafetsiz olarak (kişileştirilmiş hayvan karakterler) resmedilmiştir. 105 erkek kahramandan ise; 93'ü pantolon veya takım elbise ile 12'si üniforma ile dördü ise şort ile resmedilmiştir. Kadın kahramanların daha çok elbise ve etekle; erkek kahramanların ise genelde pantolonla resmedildikleri görülmüştür. İncelenen kitaplardaki kadın karakterlerin kıyafetlerinde etek ve elbiseyi şorttan ve pantolondan daha fazla tercih ettikleri, erkek karakterlerin ise genelde pantolon ve şort tercih ettikleri görülmüştür. Yapılan araştırmalar birlikte değerlendirildiğinde; incelenen kitaplardaki

kadınların ve erkeklerin kıyafet konusunda, toplumsal kalıp yargıların etkisinde resmedildikleri söylenebilir. Ulaşılan bu sonuçlar ile Kaynak ve Aktaş'ın (2017) çalışma sonuçları örtüşmektedir. Kaynak ve Aktaş (2017), okul öncesi hikâye ve masal kitaplarındaki toplumsal cinsiyet olgusunu inceledikleri çalışmalarında; kadın karakterlerin kıyafetlerinde elbise ve eteği pantolondan daha fazla tercih ettiklerini saptamışlardır.

Konu ile ilgili olarak Sever (2003) okuma yazmanın bilinmediği okul öncesi dönemde çocuğun ilgi ve beğenisini kitaba çeken en önemli uyarının kitap resimleri olduğunu belirtmiştir. Özellikle 0-6 yaş arasına denk gelen görsel öğrenmenin yoğun olduğu bu dönemde kitap karakterlerinin nitelikleri çocuklar için birer özdeşim (öykünme) örneğidir ve çok önemlidir. Çocuğun öykünerek kendisine rol model aldığı karakterin dış görünüşünde (giyim, kıyafet) dikkat çeken bir öğedir. Kişinin giyimi veya kıyafeti yoluyla o kişinin toplumsal konumu, mesleği, düşünce ve değer yargıları, inancı türünden bilgilere ulaşılabilir” diye belirtmiştir. Yapılan bu çalışma sonucu ile literatürde yer alan çalışma sonuçlarının örtüştüğü görülmüştür. Kadın ve erkek kahramanlar cinsiyetlerine göre kıyafetlerle resmedilmiştir. Yazılan kitapların yazarının, bulunduğu toplumun özelliklerinden etkilendiği göz önünde bulundurulduğunda, toplumda kadın ve erkeklerin giyim tercihlerinin belirli kalıplara dayandığı düşünülmektedir.

Kahramanların saç uzunluklarına bakıldığında ise; 101 kadın kahramandan ikisi kısa saçlı, 74'ü uzun saçlı resmedilmiş, 25'inde ise uzun ya da kısa saç görseline yer verilmemiştir. İnceleme sonuçlarına bakıldığında; kadın kahramanların daha çok uzun saçlı, erkek kahramanların ise daha çok kısa saçlı olarak resmedildiği saptanmıştır. Konuyla ilgili olarak Soyer (2009) ise “bazı hikâyelerde çocuk kahramanların cinsiyeti hakkında temel bir veri bulunmadığı durumlarda kahramanın saçlarının kısa olması, papyon takması ya da ev dışı alanda görüntülenmesi, hiçbir kıyafet giymemesi vb. bilgilerine dayanarak çocuğun erkek olduğunun düşünüldüğünü bildirmektedir” şeklinde ifade belirtmiştir. Bu bağlamda incelenen kitapların saç uzunluğu konusunda toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ile paralellik gösterdiği söylenebilir.

Resimli kitaplardaki 101 kadın kahramanın 20'si toka, biri mutfak önlüğü, biri kolye, ikisi küpe, ikisi gözlük ve ikisinin de taç ile resmedildiği tespit edilmiştir. 105 erkek kahramandan üçü şapka, ikisi gözlük, biri yaka çiçeği ve biri de atkı ile resmedilmiştir. Araştırma kapsamında resimli çocuk kitaplarının metinlerinde genel olarak sınırlı sayıda kahramanın aksesuar kullanır şekilde resmedildiği saptanmıştır. İncelenilen kitaplardaki

kahramanların resmedildikleri aksesuarlara ilişkin bulgular ile Gürşimşek ve Günay'ın (2005) çalışma bulgularının örtüştüğü görülmüştür. Gürşimşek ve Günay'ın (2005) yaptıkları, çocuk kitaplarında cinsiyet rollerinin işlenişinde kullanılan dilsel ve dil dışı göstergeleri değerlendirdiği araştırmada; kadınların genelde kolye, küpe, taç, fular ve eşarp ile resmedildiklerini, erkeklerin ise şapka ve gözlük ile resmedildiklerini saptamışlardır. Resimli çocuk kitaplarıyla ilgili daha önce yapılan bir incelemede de (Kanatsouli, 1999: 44) bir kadın görüntüsünün en yaygın aksesuarının, koruyucu olarak evrak çantasını tercih eden erkeklerin aksine, hem kirden koruyan hem de sosyal tabakadaki yerinin bir sembolü olan, önlük olduğunu ortaya çıkartmıştır. Benzer çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde; incelenen kitaplarda kadın ve erkek karakterlerin aksesuar kullanımına ilişkin; araştırma sonuçlarının paralellik göstermediği, kadın karakterlerin, erkek karakterlere göre daha fazla aksesuar ile resmedildiği görüldüyse de, genel anlamda kitapların metin veya görsellerinde karakterlerin çoğunun aksesuar ile resmedilmedikleri söylenebilir. Bu sonucun, kitaplarda yer alan kişileştirilmiş hayvan karakterlerin fazlalılığı ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Kahramanların meslek tercihlerine ilişkin görsellere bakıldığında; 101 kadın kahramandan 14'ü ev hanımı, dördü öğretmen olarak resmedilmiştir. Erkek kahramanlara bakıldığında ise; 105 erkek kahramandan birinin pilot, birinin baloncu, birinin öğretmen ve birinin de fotoğrafçı olarak resmedildiği görülmektedir. Konuya ilişkin; Vatandaş'ın (2007) yaptığı çalışmada ülkemizdeki insanların toplumsal cinsiyetçi rollere dair düşüncelerini incelemiştir. Araştırma sonucunda şoför ve yönetici mesleklerinin erkeklere atfedildiğini bulmuştur. Arslan (2000) ders kitaplarında cinsiyetçilik çalışmasında, kadınlara atfedilen mesleklere baktığı araştırmasının sonucunda kadınlara en çok öğretmenliğin; erkeklere ise en çok esnaflığın atfedildiğini saptamıştır.

Benzer şekilde; Ünal ve arkadaşlarının (2003) çalışmalarının en çarpıcı sonuçlarından biri de; toplumun annelik temsiline hitap eden, çalışma saatleri ve tatil sürelerine ilişkin kadının kendi evine de vakit ayırabileceği bir meslek olarak görülen öğretmenliğin hala kadın mesleği olarak görülmesidir. Ayrıca araştırma sonuçlarında; erkeklerin daha çok müfettişlik, okul yöneticiliği ve MEB merkez örgütü yöneticileri arasında sayılarının kadınlara oranla daha fazla olduğu saptanmıştır. Buna rağmen; incelenen kitaplardaki meslek dağılımında, kadın kahramanların daha çok ev hanımı olarak resmedilmelerine karşın, kitapların genelinde mesleklere dair bulunan iletilerin az olması sebebiyle; sonuçların toplumsal cinsiyet kalıplarını yansıtır nitelikte olmadığı söylenebilir. Bu sonucun da incelenen

kitaplarda geçen çocuk karakter sayısının fazlalığı ile ilgili olabileceği düşünülmektedir. Elde edilen sonuçlara göre incelenen kitaplardaki, kahramanların meslek tercihlerine yönelik görsellerde, kadınların pasif, erkeklerin ise aktif meslek gruplarında resmedildiği görülmüştür. Toplumda kadının iş hayatına atılmasına rağmen, ev işlerindeki yükün halen kadın da olması; çocuk kitaplarında kadınların genellikle ev hanımı olarak resmedilmesini açıklayabilir.

Kahramanların aile içi sorumluluk dağılımlarına ilişkin görsellere bakıldığında, 101 kadın kahramandan 17'si; 105 erkek kahramandan ise ikisinin aile içi sorumluluk alt başlığına ilişkin resmedildikleri görülmüştür. Kangal, Karaaslan ve Arslan'ın (2017) yapmış oldukları çalışmada; babalara annelerden daha az yer verildiği, babanın genellikle çocuğuyla evin dışında ilgilenirken resmedildiği, gazete okuma eyleminde sadece babaların resmedildiği saptamıştır. Konuya ilişkin literatüre bakıldığında ise; Çopur, Erkal, ve Şafak'ın (2006) yapmış oldukları çalışmaya göre “geleneksel olarak, işler ve sorumluluklar ailede cinsiyet gözetilerek paylaşılmaktadır. Genelde fiziksel güç gerektiren dışarıya ait işler tamir, bahçe bakımı gibi erkeklere addedilirken, kadının doğurgan kimliğine uyumlu olduğu düşünülen çocuk bakımı, çocuk ve eşin beslenme temizlik gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması için genelde ev işine ait işlerin kadınlara addedildiği söylenebilir” şeklinde ifade etmişlerdir. Öte yandan; son yıllarda kadınların ekonomik yaşama katılıp aile bütçesine katkıda bulunmasının zorunlu hale geldiği dönem için ev işlerinin de tıpkı ekonomik işler gibi paylaşılması gerekmektedir (Fortin, 2005:419). Akabinde aile içi ilişkilerin daha eşitlikçi bir hal alması kadın ve erkek rollerinde ciddi bir değişikliğe gidilmesi durumu hasıl olmuştur (2001 Yılı Aile Raporu, 2002:17). Fakat ekonomik yaşamdaki bu değişikliğe kıyasla ev işlerinin paylaşımı konusundaki toplumsal cinsiyete dayalı kalıp yargıların daha dirençli olduğu söylenebilmektedir (İmamoğlu; 1991:834). 27 kitaptaki 101 kadın ve 105 erkekkahramanın oyun ve oyuncak tercihleri incelendiğinde ikisinde kızların kovalamaca oynadığı (Gökçe Özgür Olmak İstiyor), birinde kız çocuk kahramanın odasında peluş hayvan oyuncağının bulunduğu (Gergedanlar Krep Yemez), 10 kız ve 10 erkek kahramanın futbol oynadığı (Spindirella), bir kız kahraman ve bir erkek kahramanın futbol oynadığı (Yiğitcan ve Cansu'nun Top Oyunu), bir erkek çocuk kahramanın odasında top görselinin olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar kız ve erkek kahramanların birlikte ve benzer oyunlarda resmedildiğini göstermektedir.

Aile içi sorumluluk dağılımlarına ilişkin sonuçlara bakıldığında, kitaplardaki kadın kahramanların daha fazla sorumluluk aldığı görülmesine karşın, aile içi sorumluluk paylaşımlarına dair iletilerin az olması sebebiyle yapılan diğer araştırmalarla ve ilgili literatürle paralellik göstermediği görülmüştür. Bu durumun, kitapların yarısından fazlasının, çeviri kitap olması ile ilişkili olabileceği de düşünülmektedir.

Oyun ve oyuncak tercihlerine ilişkin görsellere bakıldığında; 101 kadın kahramandan 14'ü ve 105 erkek kahramandan 12'sine ilişkin resimlerin yer aldığı tespit edilmiştir. Genelde erkek ve kız karakterlerin ortak oyunlarda resmedildikleri veya oyuncağa dair çok az görselin olduğu görüldüğünden; kitapların oyun ve oyuncak seçimi konusuna ilişkin sonuçların benzer araştırma sonuçlarını yordamadığı; kitapların oyun ve oyuncak seçimi konusunda toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından bağımsız yazıldıkları söylenebilir.

Okul öncesi oyun grupları üzerine yürütülen bir çalışmada da, araştırmacılar çocukların kendi cinsiyetlerindeki ve karşı cinsiyetteki çocuklarla kaç kez oynadıklarını saymışlardır. Üç yaşındaki çocukların %60'ında, oyun gruplarının aynı cinsiyetteki çocuklardan oluştuğu ve bu eğilimin yaşla birlikte arttığını saptamışlardır (La Freniere, Strayer ve Gauthier, 1984). Aydılek Çiftçi (2011) de anne-babaların ve öğretmenlerin cinsiyet rolleri algısı ile 60-72 aylık okul öncesi çocuklarının akranları ile olan etkileşimleri ve oyuncak tercihleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre; erkek çocuklar güç, hız ve dayanıklılık gerektiren oyunları daha büyük gruplarla geniş alanlarda hemcinsleri ile oynamayı tercih ederken, kızlar daha çok anne rolünde kız kızı oynamayı tercih ettikleri görülmüştür.

Gümüšoğlu (2008) da kız çocuklarında “mutlu olma, sevince varma” gibi duyguların oluşturulması için ev işlerinin coşkuyla bir eğlence havası içinde anlatılmasının öneminden bahsetmektedir. Çünkü hiçbir sorumluluğun küçük kızlara zorla benimsetilemeyeceğini, ancak küçük yaşlardan cinsiyetçi iş bölümünün çok doğal olması gerektiği gibi normalleştirilerek anlatılmasının etkisinden söz etmektedir. Toplumsallaştırmada geç kalınmak istenmediğinden küçük yaşlardan çocukların kodlanmaya başlandığını söylüyor. Bu durumla en çok oyuncak seçimlerinde karşılaşıldığı söylenebilir. Kızlara hediye oyuncak alınırken ütü, yemek takımı, fincanlar, bebekler seçilirken “sen büyünce anne olacaksın” mesajı verilirken; erkeklere top, silah araba gibi oyuncaklar alınarak “sen evde değil dışarıda var olacaksın” mesajı veriliyor” demektedir.

İncelenen resimli çocuk kitabı görsellerindeki kahramanların duygusal özelliklerine bakıldığında; 101 kadın kahramandan 68'sinin gülümserken, 30'un ciddi, iki kadın kahramanın öfkeli, bir diğerrinin ise üzgün bir yüz ifadesi ile resmedildiği tespit edilmiştir. 105 erkek kahramandan 45'inin gülümserken, 50'sinin ciddi, yedisinin üzgün ve üçünün de öfkeli bir yüz ifadesi ile resmedildiği görülmüştür.kitaplarda yer alan kadın kahramanların yarından fazlası, erkek kahramnaların da yarısına yakını gülümser şekilde resmedilmiştir. Ciddi bir şekilde resmedilen erkek kahramanların sayısının, kadın kahramanlardan daha fazla olduğu görülmüştür. Yapılmış olan bu çalışmada kitap kahramanlarının duygusal özellikleri dikkate alınırken, literatürde yer alan birçok çalışmada, yansıttıkları kişisel özellikleri üzerinde durulduğundan, birebir karşılaştırma yapılması mümkün olmamıştır. Örneğin; Arslan'ın (2000) yaptığı çalışma sonucunda,kadınların şefkatli, erkeklerin ise cesur olarak gösterildikleri saptanmıştır. Turner-Bowker (1996) 1984-1994 yılları arasında Coldecott Madalyası almış 30 çocuk kitabı üzerinde yaptıkları araştırma sonucunda kadın karakterlere göre erkeklerin daha etkin ve güçlü betimlendiklerini saptamışlardır. Ayrıca Crisp ve Hiller (2011) aynı çalışmayı 1938-2011 yılları arasında caldecott Madalyası almış kitapları yeniden incelemiş sonuçların yıllar içinde pek değişmediği kadın karakterlerin genelde duygusal, anaç ve eylemsiz olarak betimlendikleri sonucuna ulaşmışlardır.

İncelenen 27 kitaptaki kahramanların görsellerde birlikte olduğu kahramanların cinsiyet özellikleri incelendiğinde 101 kadın kahramandan yedisinin, 105 erkek kahramandan üçünün anne ile resmedildiği ve 11 cinsiyetsiz kahramanın anne ile birlikte resmedildiği görülmüştür. Ayrıca iki kız ve iki erkek çocuk kahramanın kadın öğretmen ile resmedildiği ve 10 kız ve 10 erkek çocuk kahramanın da erkek öğretmen ile resmedildiği tespit edilmiştir.Çalışma kapsamında incelenen kitaplarda babanın kitaba dâhil edildiği görülmesine karşın ikinci planda yansıtıldığı; çocuk kahramanların baskın olarak anne ile birlikte resmedildikleri görülmüştür. Ulaşılan sonuçlar literatürdeki kaynaklarla desteklenmektedir.

Toplumsal dilde anne; bakan, besleyen, çocuğu koruyan, büyüten, evde kalıp çocuklara şefkat ve sevgi gösteren ebeveyn; baba ise eve ekmek getiren, kural koyan, aileyi koruyan, evin ihtiyaçlarını dışarıda karşılayan otoriter ebeveyn olarak tanımlamıştır (Alver, 2012: 289). Buna istinaden; geleneksel kalıp yargılar çerçevesinde yazılmış resimli çocuk kitaplarında da çocuk ile beraber birincil olarak resmedilen veya metinde bahsedilen karakterlerin genellikle anne olarak tanımlandığı; babanın ise annenin yardımcısı gibi ikincil olarak resmedilip ev dışında çalışan eve para getiren karakter olarak tanımlandığı görülmektedir (Rollas, 2017).

Toplumsal yapıya bağılı olarak kadın ve erkeklere tanımlanan rollerin, incelenen bu kitaplarda da yansıdığı görülmüştür.

İncelenen resimli çocuk kitaplarında yer alan metinlerde cinsiyete ilişkin öğelerin kahramanlara nasıl yansıtıldığına dair sonuçlar incelendiğinde; incelenen 27 kitaptaki metinde cinsiyete ilişkin öğeler değerlendirildiğinde sadece bir kitapta, cinsiyete ilişkin ifadenin yer aldığı bulunmuştur. “Yiğitcan ile Cansu’nun top oyunu” kitabında geçen “-futbol oynayalım diyecektim ama kızlar futbol oynamaz ki!” şeklinde ki söylemin, cinsiyete yönelik kız erkek ayırımına vurgu yaptığı söylenebilir. Ancak genel olarak değerlendirildiğinde; incelenen çocuk kitaplarında, cinsiyete ilişkin ifadelerin yer almamasının, olumlu bir bulgu olduğu düşünülmektedir.

Yapılan inceleme sonuçlarına göre; metinde kadın ve erkek kahramanların, mesleklerine ilişkin ifadelerin, yakın oranlarda olduğu tespit edilmiştir. İki kitapta öğretmen, bir kitapta servis ablası, erkek kahramanlardan ise biri polis, öğretmen ve baloncu olarak betimlenmiştir. Arslan’ın (2000) çalışmalarında da çocuk kitaplarında kadın karakterlerin öğretmenlik mesleğiyle özdeşleşmesi bulgusunu destekler nitelikte sonuçlara ulaşılmıştır. Yapılan bu çalışmanın sonuçlarıyla literatürde yer alan ilgili çalışmaların sonuçları örtüşmektedir. Buna göre çocuk kitaplarında genellikle kadın kahramanların, güç gerektirmeyen işlerde betimlendikleri söylenebilir.

Kahramanların aile içi sorumluluk dağılımlarına ilişkin metindeki ifadelere bakıldığında; kitaplarda 18 kadın ve 1 erkeğe ilişkin ifadelerin var olduğu saptanmıştır. Benzer şekilde; Soyer’in (2009) Okul Öncesi Dönem Çocuk Hikâye Kitapları: Stereotipler ve Kimlikler araştırmasında, 50 hikaye kitabını incelemiş ve baba, çalışma hayatının içinde ele alındığından çocuğun eğitimi, duygusal ilişkileri gibi alanlarda babanın etkin olmadığını saptamıştır. İncelenen 27 kitabın 19’unda aile içi sorumluluğa dair ifadenin yer alması, geri kalan kitaplarda ele alınan konu gereği aile içi sorumluluğa dair ifadeye yer verilmemesini açıklayabilir.

Metinde geçen oyun ve oyuncağa dair iletilere bakıldığında, sadece bir kitapta cinsiyetçi bir söylemin yer aldığı görülmüştür. “Yiğitcan ile Cansu’nun top oyunu” kitabında geçen “-futbol oynayalım diyecektim ama kızlar futbol oynamaz ki!” şeklinde bir söylemde bulunduğu tespit edilmiştir. İncelenen kitaplardan sadece bir kitabın metninde bu şekilde bir cinsiyetçi ifadenin yer alması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Konu ile ilgili

olarak; Güney'in (2012) yaptığı çalışmada ebeveynlerin çocukların cinsiyetlerine özgü oyuncaklarla oynamasını tercih ettikleri sonucuna ulaşmıştır. Yavuzer'in 2006 yılında yaptığı çalışmada da çocukların oyuncak seçiminde cinsiyetlerine özgü oyuncakların tercih edildiği ve kız çocukları için en çok bebek; erkek çocukları için ise tekerli oyuncakların ve silahların tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca; Güder Yağan ve Alabay'ın (2016) yaptıkları çalışmada da kız çocuklarının ev işlerine yönelik oyuncakları; erkek çocukların ise fiziksel güç gerektiren işleri temsil eden oyuncakları seçtikleri sonucuna ulaşmıştır. Yapılmış olan bu çalışma sonuçları ile literatürdeki benzer çalışma sonuçlarının örtüşmediği görülmüştür. Bunun nedeni olarak; bu çalışmada çocuk kitaplarındaki oyun ve oyuncağa dair ifadelerin incelenmesi, benzer çalışmalarda ise daha çok çocuklara oyuncak seçiminin, konu alınması gösterilebilir.

İncelenen kitaplardaki metinde geçen duygusal özelliklere ilişkin öğeler incelendiğinde, kadın karakterin genelde mutlu, paylaşımcı, yardımsever, uzlaşmacı ve şefkatli olarak yansıtıldığı görülürken erkek karakterlerin cesur, güçlü, kendine güvenen karakterler olarak yansıtıldığı görülmüştür. 27 kitaptaki metinde geçen duygusal özelliklere ilişkin öğeler incelendiğinde kadın kahramanlardan birinin uzlaşmacı, birinin kırılğan; erkek kahramanlardan ikisinin öfkeli bir şekilde ifade edildiği görülmüştür. İncelenen kitaplarda kadın ve erkeklerin duygusal ifadelerine yönelik ifadelerin sınırlı olduğu tespit edildiğinden, literatürdeki çalışmalarla örtüştüğünü söylemek güçtür. Turner-Bowker'in (1996) çalışmasında kadın karakterlere göre erkeklerin daha etkin ve güçlü betimlendikleri saptamıştır. Aynı şekilde, Rollas'ın (2017) yapmış oldukları çalışmada da incelenen hikâye kitaplarında kadınlık pasif, edilgen, annelik rolü içinde, temizlik faaliyetleriyle ve mekânsal olarak ev içinde; erkeğin ise etken, fiiliyata sahip, güçlü ve ekonomik faaliyet içinde temsil edildiği tespit edilmiştir. Kız çocuk ve erkek çocuk temsillerinde ise pasif nesne olarak kız çocuk ile aktif özne olarak erkek çocuk temsilleri incelenen metinlerin temel söylemini oluşturduğunu saptamışlardır. Yapılan bu çalışmanın sonuçları ile çalışma sonuçlarının örtüşmemesi; seçilen örneklem özelliğinden, çalışmada örtük ifadelerin göz ardı edilmesinden kaynaklanıyor olabilir.

İncelenen kitapların metinde birlikte olduğu kahramanların cinsiyet özellikleri incelendiğinde ise; 101 kadın kahramandan 10'unun, 105 erkek kahramandan dördünün ve 12 cinsiyetsiz kahramanın (kişileştirilmiş hayvan karakterler) anne ile birlikte olduğuna ilişkin ifadeler rastlanmıştır. Kitap metinlerinde geçen birlikte olduğu kahramanların

cinsiyet özelliklerine ilişkin öğeler incelendiğinde; 16 kitapta kadın kahramanların ve bir kitapta da erkek kahramanın çocuk bakımı ile ilgilendiğine ilişkin cümlelere rastlanmıştır. Buna göre çocuk kitaplarında yer alan çocukların genel olarak anneleri ile birlikte betimlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Kadınların son yıllarda hızla iş hayatına atılmalarına rağmen, halen ev işlerinin ve çocuk bakımının kadın işi olarak görülmesi ve erkeklerin bir bölümünün bu sorumluluk altına girmemesi, çocuk kitaplarının metinlerine de yansıdığı söylenebilir. Ayrıca incelenen kitapların yazım tarihi de bu sonuçlara ulaşılmada etken olduğu düşünülmektedir. Toplumdaki anne ve babanın rollerine istinaden; geleneksel kalıp yargılar çerçevesinde yazılmış resimli çocuk kitaplarında da çocuk ile beraber birincil olarak metinde bahsedilen karakterlerin genellikle anne olarak tanımlandığı; babanın ise annenin yardımcısı gibi ev dışında çalışan eve para getiren karakter olarak tanımlandığı görülmektedir (Rollas, 2017). Buna göre ulaşılan sonuçların literatürle örtüştüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Aşağıda araştırmanın bulguları çerçevesinde çocuk kitapları konusunda duyarlı yetişkin tüm okurlara, çocuk yazını konusunda duyarlı yazar, çizer ve yayınevlerine ve eğitimcilere yönelik resimli çocuk kitaplarında toplumsal cinsiyet konusuna ilişkin öneriler sunulmuştur:

- Ailelerin çocuklarına kitap seçerken cinsiyetlerine göre değil, yaş ve gelişim özelliklerine göre kitap seçmeleri, bu bağlamda eğitimcilerden veya uzmanlardan destek almaları önerilebilir.
- Yapay zekâdan beslenen bir program olan kırmızıçizgi teknolojisi Türkçe dilini semantik olarak analiz edip cinsiyetçi söylemleri ayrıştırabilen ilk örnek olan bir teknolojidir. Bu teknoloji; Türkçeyi hem kelime bazlı, hem de metin bazlı anlayarak kadınlara yönelik önyargılı kullanımları fark ediyor ve üstünü kırmızı ile çiziyor. Okul öncesinde veya diğer eğitim basamaklarında kullanılacak tüm kitapların yayın evleri tarafından; cinsiyetçi dilin kullanıldığı kelime ve metin bazlı anlamları tespit ederek üstünü kırmızıyla çizen kırmızıçizgi teknolojisi veya benzeri programlardan geçirip sonrasında yayınlanmaları önerilebilir.
- Kitap yazarlarına yayınlayacakları kitaplarda, kadın karakterlerin sadece anne rolüyle değil astronot, pilot, mühendis gibi erkeklere ait olduğu düşünülen fakat günümüzde artık her iki cinsiyet tarafından başarıyla icra edilen edilen meslekler konusunda örneklerin artırılması önerilebilir.

- Ayrıca yine kitap yazarlarının kitaplarında baba figürlerine annenin yardımcısı gibi ikincil rollerde değil çocuk bakımı veya ev işleri konusunda daha aktif rollerde yer vermeleri önerilebilir.
- Saç uzunluğu konusunda toplumsal normlardan sıyrılmayı amaçlayan, tüm kadınları saçları ile ezber bozmaya davet eden, tek tip ve kusursuz güzellik anlayışına meydan okuyan ve güzelliğin tanımsızlaştırılması gerektiğini savunan, ideal güzellik dayatmalarının başında gelen saçlara odaklanarak #ezberlerin ötesinde gibi farklı kampanyalar son yıllarda daha fazla ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu tarz kampanyaların artırılması kıyafet, renk, oyuncak, kitap vs. gibi pek çok konuda bu kampanyaların çeşitlendirilmesi geliştirilmesi önerilebilir.
- Okullarda, halk eğitim merkezlerinde, belediyelerin yerel etkinliklerinde çocuklara, din adamlarına, eğitimcilere ve ailelere yönelik toplumsal cinsiyet ile ilgili eğitimlerin planlanıp her yönden konunun ele alınıp halkın her kesimine ulaşılması önerilebilir.
- Konu ile ilgili halkın farklı kesimlerinden örnekler edinebilmek adına sosyo-ekonomik düzeylerine göre bölgeler seçilip; toplumsal cinsiyet kalıp yargıları çerçevesinde yazılmış resimli çocuk kitapları ve geleneksel kalıp yargılardan uzak oluşturulmuş kitaplar seçilip; bu bölgelerdeki çocuklar veya aileler üzerinde kitapların etkisini ölçmek için deneysel çalışmalar planlanabilir.
- Resimli çocuk kitaplarındaki toplumsal cinsiyetin incelenmesi konusunda, farklı bir bakış açısı elde etmek adına okul öncesine yönelik e-kitaplar üzerinde çalışmalar planlanabilir.
- Çocuk kitapları ve toplumsal cinsiyet üzerine planlanacak olan çalışmalarda, çeviri kitaplarda ve orijinal dilde yazılan kitaplarda olmak üzere ayrı ayrı çalışmalar planlanabilir veya elde edilen veriler karşılaştırılabilir.
- Farklı yaş gruplarına yönelik kitaplar cinsiyetçi içerik ifadeleri yönünden ayrı ayrı değerlendirilerek, karşılaştırılmaları yapılabilir. Böylece yaş gruplarına göre kitaplar arasındaki ifade farklılıkları olup olmadığı incelenerek, farklılıklar varsa farklılıkların ne yönde olduğu değerlendirilip, kitaplardaki cinsiyetçi ifadelere yönelik farkındalık oluşturulabilir.
- Kitapların metinlerinde ve görsellerinde geçen, cinsiyetçi ifade ve görsellerin değerlendirilmesine yönelik geniş kapsamlı çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Akbalık, E. (2013). *Türk atasözlerinde cinsiyet algısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Akyol, T. (2012). *Resimli çocuk kitaplarında yer alan değerlerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alver, K. (2005). Çocuk edebiyatı. *Hece Dergisi* (Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı, Ağustos-Eylül: 308.),104-105.
- Alver, K. (2012). Flaneur: A modern urban figure. *Akademik İncelemeler Dergisi (AID)*, 7(2), 285-293.
- Anderson, D.A., & Hamilton, M. (2005). Gender role stereotyping of parents in children's picture books. *The invisible father. Sex Roles*. 52(3-4), 145-151.
- Aral, N., Kandır, A., ve Can Yaşar, M. (2002). *Okulöncesi Eğitim Ve Okulöncesi Eğitim Programı*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Arslan, Ş. A. (2000). *Ders kitaplarında cinsiyetçilik*. Ankara: Başbakanlık.
- Atabek, G. Ş. (1999). *Türkiye'de anneler gününde yayınlanan reklam fotoğraflarında annelik imgesinin değişimi, eğitim programları ve öğretim*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Aydilek Çiftçi, M. (2011). *Öğretmenlerin ve farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip anneye sahip çocukların cinsiyet rolleri algısının 60-72 ay arası çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri ile ilişkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
- Badinter, E. (2011). *Kadınlık Mı Annelik Mi?*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Baykal, H. (1988). Millî Mücadele'de basın. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 4(11), 471-479.
- Bem, S. L. (1981). *Bern Sex-Role Inventory. Professional Manual*. Palo Alto: Consulting Psychologists Press, Inc.
- Bem, S.L. (1983). Gender scheme the oryandit simplifications for child development: Raisinggender-aschematic children in a gender-schematicsociety. *Signs: Journal of Women in Cultureand Society*. 8(4), 598-616.
- Bora, N. N. (2012). *Summarizing Public Opinions İn Tweets*. New Delhi, India: In Journal Proceedings of CICLing.
- Bora, A. (2014). *Kadınların Sınıfı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bussey, K., & Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Educational Psychological Review*,106(4), 676.
- Crisp, T., & Hiller, B. (2011). "Is this a boy or a girl?" Rethinkingsex-role representation in caldecottmedal-winning picture books, 1938-2011. *Children's Literature in Education*, 42(3), 196-212.
- Çatalcalı, A (2004). Okul öncesi dönem çocuk hikaye kitaplarında yer alan stereotipler ve inşa edilen kimlikler., G. Haktanır ve T. Güler. (Editörler), *Omep dünya konye toplantısı ve konferansı bildiri kitabı*. İstanbul: Ya-Pa Yayıncılık.

- Çınar, P. (2013). *Çocuk kitaplarındaki kahramanların giyim biçimlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Çopur, Z., Erkal, S., ve Şafak, Ş. A. (2006). Yaş üzeri çocuklarıyla ilişkilerinde yaşadıkları çatışmaların incelenmesi. *I. Uluslararası Ev Ekonomisi Kongresi*, 20-24.
- Çubukçu, H. ve Sivaslıgil, P. (2007). İngilizce ders kitaplarında cinsiyetçilik. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(34): 25-32
- Dal, Ö. G. V. ve Eroğlu, A. H. (2009). Farklı kişilik özelliklerine sahip bireylerin risk algılarının tüketici davranışı açısından incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 361-385.
- Damarlı, Ö. (2006). *Ergenlerde toplumsal cinsiyet rolleri, bağlanma stilleri ve benlik-kavramı arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dilek, Y. (1997). *Parents role in preschoolchildrensgender role socialization*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dökmen, Z. (2004). *Toplumsal cinsiyet sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Z. (2006). *Toplumsal cinsiyet*. İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Dusek, J. B. (1987). *Adolescent development and behavior*. New Jersey: Prentice Hall International, Inc.
- Eagly, A. H., Wood, W., & Diekman, A.B. (2000). Social role theory of sex differences and similarities: a current appraisal. T. Eckes ve H. M. Trauther. (Editörler), *The developmental social psychology of gender* içinde (123-160). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Erbaşlar, G., ve Dokur, Ş. (2016). *Elektronik ticaret*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Erzeybek, B. (2015). *Anne-babaların çocuklarını yetiştirirken benimsedikleri toplumsal cinsiyet rolleri tutumları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Esen, Y., ve Bağlı, M. T. (2002). İlköğretim ders kitaplarındaki kadın ve erkek resimlerine ilişkin bir inceleme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1-2), 143-154.
- Fortin, N. M. (2005). Genderrole attitudes and the labour-market outcomes of women across OECD countries. *Oxford Review of Economic Policy*. 21(3), 416-438.
- Güleç, H. Ç., ve Geçgel, E. (2005). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*, (Çevirmenler: H. Özel ve C. Güzel). Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*, (M. Kuyucu). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gökkaya, F. (1994). *Anne-babaların cinsiyet rolü algıları ve cinsiyete uygun çocuk yetiştirme eğilimleri ile okul öncesi çocukların cinsiyet rolü gelişimi (oyuncak tercihi ile) arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Gönen, M. S. (1986). Okul öncesi çocuk kitaplarının özellikleri. *Ya-Pa 4. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*. Ankara.
- Gönen, M. (1998). 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, M. R. Şirin. (Editör), *Çocuk Edebiyatı Kültürü* içinde (43-46). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Gönen, M., & Aydos, E. H. (2013). Resimli çocuk kitaplarının içerik ve fiziki özelliklerinin incelenmesi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (1). <http://dergipark.org.tr/susbid/issue/17335/181022>
- Güleryüz, H. (2013). *Yaratıcı çocuk edebiyatı*. Ankara: Edge Akademi.
- Gümüsoğlu, F. (2008). Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2(4), 39-50.
- Güney, O. (2012). *5-6 yaş çocuklarında algılanan cinsiyet kalıpyargularına ilişkin ebeveyn beklentileri ile oyuncak tercihleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Gürler, Ö. K., & Üçdoğruk, Ş. (2007). Türkiye’de cinsiyete göre gelir farklılığının ayrıştırma yöntemiyle uygulanması. *Journal of Yaşar University*, 2(6), 571-589.
- Gürşimşek, I. ve Günay, V. D. (2005). Çocuk kitaplarında cinsiyet rollerinin işlenişinde kullanılan dilsel ve dildışı göstergelerin değerlendirilmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 53-63.
- İmamoğlu, E. O. (1991). *Aile İçinde Kadın-Erkek Rollerini*. *Türk Aile Ansiklopedisi*. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Vakfı.
- Jalongo, M. R. (2004). *Young Children and Picture Books*. Second Edition. Washington, DC: NAEYC
- Kaçar, Ö. (2007). *Toplumsal cinsiyet ve kadının konumu: Türkiye’de yakın zamanlardaki değişimi anlamak*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Kalamın, S., ve Mikail, B. A. T. (2014). Toplumsal cinsiyet açısından axe basın ilanlarının gösterge bilimsel analizi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014(3), 128-136.
- Kanatsouli, M. (1999), *Feminine Figures in Children’s Books*. Athens: Patakis, (in Greek)
- Kangal, S. B., Karaaslan, A., ve Arslan, S. (2018). Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarında yer alan baba figürünün incelenmesi. *International Journal*, 2(2), 18-31.
- Kavuncu, A. N. (1987). *Bem Cinsiyet Rolü Envanteri’ni Türk toplumuna uyarlama çalışmaları*. Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kaya Ç. N. (2006). Şiddetin sosyal dinamikleri. yoksulluk işsizlik göç. *Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu*. Ankara: Eğitim-Sen Yayınları.
- Kıbrıs, İ. (2000). *Uygulamalı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi.
- Kaynak, D. ve Aktaş, E. (2017). Okul öncesi hikaye ve masal kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri. *Ekev Akademi Dergisi*, 21(72), 67-85.
- Kırcova, İ. (2012). *İnternette Pazarlama*. İstanbul: Beta Yayınları.

- Kohlberg, L. A. (1966). A cognitive–developmental analysis of children's sex role concepts and attitudes. In E. E. Maccoby (Ed.), *The development of sex differences* (82–173). Stanford, CA: Stanford University Press.
- Kohlberg, L. (1968). Early education: A cognitive-developmental view. *Child Development*, 4(39), 1013-1062.
- Köksal Akyol, A., ve Koçer Çiftçi başı, H. (2005). Okul öncesi öğretmen adaylarının empatik beceri düzeylerinin belirlenmesi. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (21).
- Köseler, F. (2009). *Okul öncesi öykü ve masal kitaplarında toplumsal cinsiyet olgusu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Küçük karagöz, H., ve Kocabaş, A. (2012). Çocuklar için duygusal zeka ölçeğinin ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinde geçerlik ve güvenilirliği. *11. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu*, 24-26.
- La Freniere, P., Strayer, F. F., & Gauthier, R. (1984). The emergence of same-sex affiliative preference among pre school peers: A developmental/ethological perspective. *Society for Research in Child Development*, 1958-1965.
- Liebert, R. M. (1986). Effects of television on children and adolescents. *Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics*, 7, 43-48.
- Macionis, J.J. (2011). *Sociology*. Canada: Pearson Education.
- Nodelman, P., Reimer, M. (2003). *The Pleasures of Children's Literature*, 3rd Edition. Boston: Allyn and Bacon.
- Olgundeniz, S. S., ve Çatalcalı, A. (2011). Dergi kapaklarında kullanılan haber başlıklarının dili ve söylemi: diyet ve moda haberleri aracılığıyla oluşturulan kadın kimlikleri. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 7(1), 174-191.
- Onur, B. (1997). *Gelişim psikolojisi*. İstanbul: İmge Kitapevi Yayınları.
- Öngen, B., ve Aytaç. S. (2013). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve yaşam değerleri ilişkisi. *Sosyoloji Konferansları*, 48(2), 1-18.
- Özdemir, E. (2006). *Okul öncesi dönem çocuklarının cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıp yargılarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öztan, E. (2015). Annelik söylem ve siyaset. *Cogito Dergisi*, 81, 91-107.
- Öztürk Samur, A. (2015). *Çocuk edebiyatı ve medya*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Pektaş, D. (2015). *Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarındaki dil sanatlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Raag, T., & Rackliff, C.L. (1998). Preschoolers awareness of social expectations of gender: relationship to toy choices. *Sex Roles*, 38, 685- 700.
- Rollas B. O. (2017). *0-6 yaş resimli çocuk hikaye kitaplarında toplumsal cinsiyet inşası*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı, İzmir.

- Russell, J. A. (1991). Culture and the categorization of emotions. *Psychological Bulletin*, 110(3), 426.
- Sancar S., Acuner, S., Üstün İ., ve Bora, A. (2006). Cinsiyet eşitsizliği bir kadın sorunu değil toplumun sorunudur, *UNDP-Kalkınma ve Demokratikleşme Projelerinde Cinsiyet Eşitliği Hedefinin Gözetilmesi Eğitimi, 2005-2006*, UNDP, İstanbul.
- Sancar S. (2009). *Erkeklik, İmkansız İktidar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- San Bayhan, P., ve Artan, İ. (2011). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Savran, G. A. (2004). *Beden, Emek, Tarih*. İstanbul: Kanat Yayınları.
- Sever, S. (1995). *Türkçe Öğretiminde Tam Öğrenme*. Ankara: Ya-pa Yayınları.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sever, S. (2007). *Çocuk Edebiyatı Öğretimi Nasıl Olmalıdır?. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*. Ankara: AÜ Basımevi.
- Sipe, L. R. (2001). Picturebooks as aesthetic objects. *Literacy Teaching and Learning*, 6(1), 23-42.
- Soyer, Ç. A. (2009). Okul öncesi dönem çocuk hikâye kitapları: Stereotipler ve kimlikler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 13-27.
- Şen, S. (2004). Okul öncesi çocuklarının dil ve kavram gelişimlerine etkisi yönünden öykü ile masal kitaplarının incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi, Proje no: EGF*. Aydın.
- Tanju, E. H. (2010). Çocuklarda kitap okuma alışkanlığına genel bir bakış. *Aile Toplum ve Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*. Nisan-Mayıs-Haziran, 2010. 30-39.
- Temple, C., Martinez M., Naylor A., & Junko, Y. (1998). *Children's Books in Children's Hands*. Boston: Allyn & Bacon.
- Trepanier-Street, M. L., & Romatowski, J. A. (1999). The influence of children's literature on gender role perceptions: a reexamination. *Early Childhood Education Journal*, 26(3), 155- 159.
- Topal, Ö. (2012). *Toplumsal cinsiyetin inşası: 7-12 yaş grubu örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Turner-Bowker, D. M. (1996). Genders stereotyped de scriptors in children's picture books: Does 'Curious Jane' exist in the literature? *Sex Roles. A Journal of Research*, 35(7-8), 46-488.
- Tür, G., ve Turla, A. (1999). *Okul Öncesinde Çocuk, Edebiyat ve Kitap*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Uncu, G.A. (2019). *Simone De Beauvoir'ın "İkinci Cins" ve C. Perkins Gilman'ın "Yeni Kadın" kavramları üzerinden feminist bir eleştiri olarak modern kadın miti*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 35, 29-56.

- Yağan Güder, S., ve Alabay, E. (2016). 3-6 yaş arasındaki çocukların oyuncak tercihlerinin toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmesi. *Journal of Kirsehir Education Faculty*, 17(2), 78-91.
- Yağcı, Y. (2007). Çocuk ve gençlerin kitaba ulaşmasındaki köprüler. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(1), 62-71.
- Yalçın, A., ve Aytaç, G. (2002). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçay Yayıncılık.
- Yavuzer, H. (2006). *Çocuk Eğitimi El Kitabı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2011). *Ana Baba ve Çocuk* (14. Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yener, Ö., Gülaçtı, F., ve Kandemir, M. (2006). Eğitim araştırmalarında geçerlilik ve güvenilirlik sorunu. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 69-89.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri*. (10. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yogev, Ş. P. (2006). *Ergenlerde toplumsal cinsiyetin kazanılması aile, okul ve arkadaş etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yorgancı, F. (2008). *İlköğretim ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rollerinin inşası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Zengin, Y., ve Zengin, N. (2007). *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı*. Ankara: Truva Yayınları.
- Zeyneloğlu, S. (2008). *Ankara'da hemşirelik öğrenimi gören üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

EKLER

EK 1.: Kitap Listesi

1. **Aylar Kitap Okumaz** 1001 Çiçek yayınevi Yazan: Emma Chichhester Clark Çizen: Emma Chichhester Clark Çeviri: Derin Erkan Ankara: 2017 4. baskı
2. **Akıllı Tilkinin Masalı** İş bankası yayınları Yazan: Debi Gliori Çizen: Debi Gliori Çeviri: Nevin Avan özdemir İstanbul: 2018 7. Basım
3. **Tavşancan ile Faresu** Hep Kitap yayınevi Yazan: Axel Scheffler Çizen: Axel Scheffler Çeviri: Berrak İdiman İstanbul: 2018 5. baskı
4. **Gergedanlar Krep Yemez** Pearson yayınevi Yazan:Anna Kemp Çizen: Sara Ogilvie Çeviri: Gülbin Baltacıoğlu Çin: 2018 6. Baskı
5. **Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor** YKY Yayınları Yazan: Sara Şahin kanat Resimleyen: Feridun Oral İstanbul: 2018 28. baskı
6. **Çok Hayal Kuran Çocuk** Elma Çocuk Yazan: Şermin Çarkacı Çizen: Andere Andrea Petrlik Ankara: 2016 6. Baskı
7. **Kaplamı Sakın Gıdıklama** Marsık Kitap yayınevi Yazan: Pamela Butchard Çizen: Marc Boutavant Çeviri: Burcu Ural Kopan İstanbul: 2017 5. Baskı
8. **Senin Gibi** 1001 Çiçek Yayınları yazan: Jan Fearnley Çizen:Jan Fearnley Çeviri: Derin Erkan Ankara: 2017 4. Baskı
9. **Öpücük Ne Renktir?** Gümüşği Kitaplığı yayınevi Yazan: Rocio Bonilla Çizen: Ella Burfoot Çeviri: Müren Beykan İstanbul: 2017 5. Baskı
10. **Harika bir Hikaye Tarifi** Pearson Yayınları Yazan: Ella Burfoot Çizen: Ella Burfoot Çeviri: Melike Hendek Çin: 20172. Baskı
11. **Nokta** Altın Kitaplar Yazan: Peter Reynolds Çizen:Peter Reynolds Çeviri: Oya Alpar İstanbul:2017 10. Baskı
12. **Düşünce Okuyan Kız Noana** 1001 çiçek yayınevi Yazan: Orit Gidali Çizen: Aya Gordon-Noy Çeviri: Onur Özbek Ankara:2017 4. Baskı
13. **Mabel ve Ben** 1001 Çiçek Yayınevi Yazan: Mark Sperring Çizen: SarahWarburton Çeviri: Derin Erkan Ankara: 2017 2. Baskı
14. **Babacığa Öpücükler**1001 Çiçek Yayınevi Yazan:Frances Walts Çizen: David Legge Çeviri: Ömür Özyurt Ankara: 2018 4. Baskı
15. **Baloncu Dede ve Üç Küçük Yaramaz** YKY Yayınları Yazan: Feridun Oral Çizen: Feridun Oral İstanbul: 2018 7. Baskı
16. **Yağmurlu Bir Gün** Tubitak Popüler Bilim Kitapları Yazan: Anna Milbourne Çizen: Sarah Grill Çeviri: Özlem Özbal Ankara: 2017 5. baskı
17. **Eyvah Kalbim Kırıldı** Redhouse Kidz Yayınevi Yazan: Elif Yemenici Çizen: Elif Yemenici İstanbul: 2017 5. Baskı
18. **Kreşendo** Elma Çocuk Yazan: Susanna Mattiangeli Çizen: Felicita Sala Çeviri: Kemal Atakay Ankara: 2017 1. Baskı

19. **Spindirella** 1001 Çiçek Yayınevi Yazan: Julia Donaldson Çizen: Liz Pichon Çeviri: Derin Erkan Ankara: 2017 2. Baskı
20. **Reklamları Çizen Çocuk** Uçanbalık yayınevi Yazan: Aytül Akal Çizen:Huban Korman İzmir: 2016 6. Baskı
21. **Efe İle Ece Büyüyor Öğreniyor-Bayramlaşma** Erdem Çocuk Yazan:Figen Yaman Coşar Çizen:Elif Yemenici Şen İstanbul 2016
22. **Zıp Zıp Kurbağa** Beyaz Pusula yayıncılık Yazan: Seçkin Tabar Çizen:Ercan Dinçer İstanbul: 2016
23. **En İyi Arkadaş** Beyaz Pusula yayıncılık Yazan: Aziz Sivaslıoğlu Çizen:İlknur Ercan İstanbul: 2016
24. **Gökçe Özgür Olmak İstiyor** Renkli kalemler Yazan: Yıldız Tek Gamlı Çizen: Süleyman Özkonuk Ankara: 2017
25. **Renkli Okul Güvenlik Eğitiminde** Renkli kalemler Yazan: Yasemin Başaran Özay Çizen: Süleyman Özkonuk Ankara:2017
26. **Yiğitcan İle Cansu'nun Top Oyunu** Yazan: Ayşe Yamaç Çizen: Zeynep Durusu İstanbul: 2017
27. **Çalışkan Çift Diş** Tanışır Yayın Dağıtım Yazan: Seda Nur Tanışır Çizen: Zeynep Çınar İstanbul: 2016

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı :Yeter Tomris SALMAN ERDEN

Doğum Yeri ve Tarihi : Balıkesir / 14.01.1988

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :Hacettepe Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Fakültesi / Çocuk Gelişimi

Lisansüstü Öğrenimi :Adnan Menderes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Okul Öncesi Öğretmenliği / Yüksek Lisans (Devam etmekte)

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İş Deneyimi

Aydın Halk Sağlığı Müdürlüğü (2013-2018) Çocuk Gelişimcisi

Denizli Servergazi Devlet Hastanesi (2018-Devam Etmekte) Kreş Müdürü/Çocuk Gelişimcisi

İletişim

E-posta Adresi : tomrissalman@hotmail.com

Tarih :12.05.2019